

Utjecaj geopolitike na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

Drinković, Kristijan

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

**Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek /
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:812724>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK**

Kristijan Drinković

Diplomski studij Agroekonomika

**UTJECAJ GEOPOLITIKE NA GLOBALNO TRŽIŠTE UKRAJINSKIH
POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIH PROIZVODA**

Diplomski rad

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Kristijan Drinković

Diplomski studij smjer Agroekonomika

**UTJECAJ GEOPOLITIKE NA GLOBALNO TRŽIŠTE UKRAJINSKIH
POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIH PROIZVODA**

Diplomski rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu diplomskog rada:

1. prof.dr.sc. Ružica Lončarić, predsjednica
2. prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor
3. doc.dr.sc. David Kranjac, član

Osijek, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PREGLED LITERATURE	2
3. MATERIJAL I METODE	5
4. REZULTATI	6
4.1. Gospodarstvo Ukrajine	6
4.1.1. Vanjsko trgovinska politika.....	8
4.1.2. Poljoprivredna politika	8
4.2. Odnos Ukrajine i Rusije	10
4.2.1. Gospodarski odnosi	11
4.2.2. Diplomatski odnosi.....	13
4.2.3. Politička situacija.....	14
4.3. Utjecaj rata na globalno tržište poljoprivredno prehrambenih proizvoda	15
4.4. Utjecaj rata na članice Europske unije	20
4.5. Utjecaj rata na tržište SAD-a	23
4.6. Utjecaj rata na hrvatsko tržište	25
4.7. Utjecaj sankcija Europske unije na rusko gospodarstvo	29
5. RASPRAVA.....	31
6. ZAKLJUČAK.....	33
7. POPIS LITERATURE.....	36
8. SAŽETAK	39
9. SUMMARY	40
10. POPIS SLIKA	41
TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA	42
BASIC DOCUMENTATION CARD	43

1. UVOD

Globalno tržište je mreža ekonomskih aktivnosti i međunarodne trgovine koja je osjetljiva na različite vanjske faktore. Geopolitika, odnosno politička i sigurnosna situacija u svijetu, predstavlja jedan od tih faktora koji može imati značajan utjecaj na globalne ekonomske tokove. Kada se dogodi sukob ili kriza, to može negativno utjecati na trgovinske i financijske tokove te u konačnici dovesti do smanjenja investicija i potražnje za određenim robama i uslugama, što može dovesti do padanja cijena i razvoja gospodarske krize.

Uprava takva situacija dogodila se u Ukrajini prošle godine i traje još uvijek, što je učinilo zemlju nezgodnom destinacijom za investitore i turiste. Analiza tržišta potražnje pokazuje smanjenje za ukrajinskim proizvodima, uključujući energetske izvore poput plina. Osim toga, pojavila se i zabrinutost investitora zbog napetosti u zemlji koji su odlučili zbog sigurnosti poslovanja preusmjeriti svoje investicije prema drugim državama.

Geopolitika, sveprisutna je sila koja oblikuje suvremeni svijet i ima značajan utjecaj na globalna tržišta. Poljoprivreda i prehrambena industrija su ključni sektori u mnogim zemljama, pružajući hranu i osiguravajući ekonomski razvoj. Međutim, geopolitičke promjene mogu značajno utjecati na ove sektore, posebno u zemljama kao što je Ukrajina, koja se nalazi na raskrižju geopolitičkih interesa. Ukrajina, velika zemlja u istočnoj Europi, poznata je po svojoj bogatoj poljoprivrednoj tradiciji i resursima. Ukrajinski poljoprivredno-prehrambeni proizvodi su važan izvozni sektor koji doprinosi ukupnom gospodarstvu zemlje. Međutim, geopolitička situacija u regiji, uključujući sukobe, promjene granica, političku nestabilnost i trgovinske sporove, može dramatično utjecati na trgovinu i konkurentnost ukrajinskih poljoprivrednih proizvoda na globalnom tržištu (Leko-Šimić, 2002.).

2. PREGLED LITERATURE

Kako bi koncept diplomskog rada bio razumljiv potrebno je definirati pojmove geopolitike, globalnog tržišta, vanjske trgovine, gospodarske diplomacije te objasniti poljoprivredno-prehrambenu proizvodnju i njezin značaj u gospodarstvu Ukrajine i cijelog svijeta uz aspekt geopolitičke situacije.

Globalno tržište se odnosi na sveukupnost ekonomskih aktivnosti, trgovine i razmjene dobara i usluga koje se odvijaju na globalnoj razini. To je sustav u kojem se poduzeća, investitori i potrošači povezuju preko nacionalnih granica i sudjeluju u međunarodnoj trgovini. Globalizacija dovodi do stvaranja trgovačkih blokova, globalnih tvrtki i globalne ekonomije. Svijet na taj način postaje jedinstveni sustav, a svjetsko tržište dostupno svima (Lončar, 2005.). Povijest procesa globalizacije usko je povezana s poviješću nastanka analize međunarodnih gospodarskih odnosa kao znanstvene discipline ekonomske znanosti koja se razlikuje od ekonomike međunarodne razmjene (Staničić, 2000.).

Andrijanić (2001.) tvrdi da vanjska trgovina predstavlja gospodarsku djelatnost koja uključuje razmjenu robe i usluga s inozemstvom, što obuhvaća sveukupnu trgovinu materijalnim i nematerijalnim dobrima između zemalja. U užem smislu, vanjska trgovina se odnosi samo na promet robe između gospodarskih subjekata različitih zemalja, pri čemu se fokusira na robu koja prelazi državnu granicu ili carinsku liniju jedne ili više zemalja. Prema Andrijaniću (2001.), vanjska trgovina obuhvaća mnogo šire područje od međunarodne robne razmjene. Ona uključuje razmjenu gospodarskih usluga, poznatih kao "nevidljivi izvoz i uvoz", kao i promet kapitala, ljudi (turizam) i prijenos vijesti (telekomunikacijski promet). Dok se pod vanjskom trgovinom podrazumijeva cjelokupna razmjena jedne zemlje s drugim zemljama, međunarodna trgovina se definira kao sveobuhvatna razmjena na globalnom tržištu, koja obuhvaća sve zemlje svijeta (Andrijanić, 2001.).

Vanjska trgovina, uz razmjenu materijalnih dobara, obuhvaća i obavljanje različitih usluga prema danom nalogu i za dobit inozemnih klijenata, odnosno gospodarskih subjekata - poslovnih partnera. To su: transportne usluge, špeditorske usluge, skladišne usluge, lučke i aerodromske usluge te usluge ostalih prometnih raskrižja u međunarodnom prometu, usluge osiguranja protiv robnih, financijskih, transportnih i drugih rizika, bankovne usluge, turističke usluge, davanje gospodarskih informacija, propagandne akcije, izdavačke usluge, usluge oplemenjivanja robe (poslovi obrade, dorade i prerade) i usluge popravaka, izvođenje investicijskih radova u inozemstvu, zastupanje stranih poslovnih partnera (agentske usluge),

usluge provjere količine i kvalitete robe, tranzitne usluge, usluge međunarodnoga trgovačkog posredovanja i drugo (Andrijanić, 2001).

Pri interlokalnom posredovanju trgovina povezuje mjesta (lat. *locus*) proizvodnje i mjesta gdje je potražnja za robom. Udaljenost između mjesta proizvodnje robe i mjesta njene potrošnje može biti manja ili veća, ali je uvijek potrebno da se na toj relaciji robom stručno rukuje. To znači da se roba pakira i prepakira, osigura od rasipanja, kvarenja, zaštiti od vanjskih utjecaja, te da se najpogodnijim sredstvima preveze i dopremi na odredište. Trgovina obavlja sve te poslove i uvijek snosi rizik koji se pojavljuje kad se roba prevozi iz jednog mjesta u drugo, bilo u unutarnjem, bilo u međunarodnome robnom prometu (Andrijanić, 2001.).

Prema tradicionalnoj definiciji, diplomacija podrazumijeva aktivnosti među državama (Berković, 2006.). Berridge (2001.) je definirao diplomaciju kao službene kanale komunikacije koje koriste zaposlenici državnih institucija. Iz toga proizlazi da je diplomacija odnos između suverenih država koji je uspostavljen službenicima u zemlji i inozemstvu. Službenici u inozemstvu jesu profesionalni ili ugovorni diplomati (Berridge i James, 2003.). Gospodarska diplomacija podrazumijeva diplomatske aktivnosti za podršku poslovnome i financijskome sektoru matične zemlje. Te se aktivnosti odnose na pitanja ekonomskih politika. Dakle, gospodarski diplomati prate i izvještavaju o ekonomskim politikama u stranim zemljama i savjetuju svoju vladu kako najbolje utjecati na ekonomske politike stranih država (Berridge, 2005.). Uobičajena diplomacija, kao način funkcioniranja međunarodne suverenosti država, postala je anahrona i nedovoljna za razvoj država u današnjem suvremenom svijetu 21. stoljeća (Radić, 2015.).

Poljoprivredno-prehrambena proizvodnja se definira kao gospodarska djelatnost koja ima za cilj uzgajanje biljaka i životinja te njihovu preradu s namjerom zadovoljavanja prehrambenih potreba stanovništva. Međutim, suvremena poljoprivredno-prehrambena proizvodnja je transformirala polja u oblik industrijske proizvodnje s glavnim fokusom na ekstrakciju maksimalnih količina resursa iz zemlje. Nažalost, takav pristup često rezultira prekomjernom i neracionalnom upotrebom kemikalija, što ima ozbiljne ekološke posljedice i uzrokuje onečišćenje prirodnih izvora koji se teško obnavljaju. Dodatno, ove prakse dovode do izumiranja određenih biljnih i životinjskih vrsta. Poljoprivredno-prehrambenu proizvodnju karakteriziraju posebnosti koje proizlaze iz bioloških procesa, kojih se ljudi moraju pridržavati kako bi zaštitili sebe i okoliš. Glavni cilj ove proizvodnje je osigurati prehrambene proizvode koji su namijenjeni ljudskoj ishrani, stoga je nužno da proizvođači

zadovolje određene standarde. Važno je naglasiti da je zaštita okoliša također neizostavan aspekt ovog sektora (Tolušić, 2007.).

3. MATERIJAL I METODE

Pri izradi diplomskog rada, koristile su se različite metode analize, klasifikacije, deskripcije i sinteze kako bi se istražio utjecaj geopolitike na globalno tržište s posebnim naglaskom na krizu u Ukrajini. Korišteni materijali uključuju različite izvore poput publikacija, članaka i izvještaja koji se bave ovom temom.

Metode analize će se koristiti kako bi se istražili uzroci i posljedice ovog sukoba, dok će se metode klasifikacije, deskripcije i sinteze koristiti za pregled važnih čimbenika koji utječu na globalno tržište.

Cilj diplomskog rada je analizirati utjecaj geopolitike na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Ovaj rad se temelji na prikupljanju i analizi relevantnih podataka, studija slučaja, povijesnih događaja i političkih faktora koji su oblikovali trgovinske tokove ukrajinskih poljoprivrednih proizvoda. Nadalje, istraženi su geopolitički faktori koji su utjecali na trgovinu ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. To uključuje političke sukobe, trgovinske restrikcije, međunarodne sankcije i promjene u regionalnim odnosima.

4. REZULTATI

Sukob i kriza u Ukrajini pokazuju kako su geopolitičke okolnosti u svijetu sposobne utjecati na globalno tržište. Geopolitika se odnosi na međusobni utjecaj država, regija i međunarodnih organizacija na političke, ekonomske, vojne i kulturne aspekte društva. Utjecaj geopolitike je ključan faktor u oblikovanju globalnog tržišta, a posebno u području poljoprivrede, gdje politički sukobi, ratovi, sankcije i carine mogu dramatično utjecati na cijene, ponudu i potražnju. Geopolitika ima neosporni utjecaj na gospodarstvo svijeta, a ova tema je izuzetno važna za razumijevanje trenutnog stanja globalnog tržišta poljoprivrednih proizvoda. U vrijeme Sovjetskog Saveza, Ukrajinsko gospodarstvo je zajedno s ruskom predstavljalo ključnu gospodarsku komponentu, kako u industriji tako i u poljoprivredi. Međutim, nakon proglašenja neovisnosti Ukrajine, država se suočila s velikim izazovima, uključujući recesiju, inflaciju i drastičan pad proizvodnje. Oporavak gospodarstva i rast BDP-a registrirani su tek početkom 2000-ih, nakon što su započele temeljite ekonomske reforme. Od 2007. godine, rast BDP-a se nastavio, dosežući prosječnu stopu od oko 7%. U radu analizirati će se gospodarstvo Ukrajine, odnosi s Rusijom gospodarski i diplomatski kao i utjecaj njihovih odnosa na tržište poljoprivrednih proizvoda (Lovrić, 2021)

4.1. Gospodarstvo Ukrajine

Ukrajina, zemlja smještena na istočnom dijelu Europe uz obale Crnog i Azovskog mora, obuhvaća površinu od 603,549 km². Njene granice se protežu na sjeveroistoku i istoku uz Rusiju (ukupna duljina granice iznosi 1,576 km), na sjeveru uz Bjelorusiju (891 km), na zapadu uz Poljsku (535 km), Slovačku (97 km) i Mađarsku (103 km), te na jugozapadu uz Rumunjsku (531 km) i Moldaviju (939 km). Crnomorska i azovska obala teže ukupno 1,959 km. Ukrajina je kao bivša republika Sovjetskog Saveza, imala veliku ekonomsku važnost, drugu po redu nakon Rusije. Tijekom 1960-ih i 1970-ih godina, intenzivno se provodila industrijalizacija, temeljena uglavnom na bogatim nalazištima ruda kao što su ugljen, željezna ruda, mangan, grafit, nikal i drugi. Ova industrija je najviše razvijena u oblastima Donjecka i Luganska, uključujući i dio Rostovske oblasti u Rusiji, koji zajedno čine Donjecki ugljeni basen. Također su se razvile metalurška, strojarska, kemijska industrija, građevinarstvo, proizvodnja vozila i druge grane. Tijekom 1980-ih, Ukrajina je imala oko 20% industrije u okviru Sovjetskog Saveza, a bila je također važna u proizvodnji oružja, uključujući zrakoplove, raketno i nuklearno oružje. Centri vojne industrije bili su smješteni u gradovima kao što su Dnipro i Zaporizžja. Ukrajina je također imala značajnu ulogu u

sovjetskom poljoprivrednom sektoru. Sredinom 1970-ih, proizvodila je 20% žitarica, 58% šećerne repe, 63% suncokreta i tako dalje. Poljoprivreda je također obuhvaćala voćarstvo, vinogradarstvo, uzgoj duhana i druge kulture. Kako bi podržala gospodarski razvoj, Ukrajina je uložila napore u jačanje energetskog sektora. Izgradile su se nove hidroelektrane na rijeci Dnjepr, termoelektrane, te su se počele koristiti nuklearne elektrane. Krajem 2021. godine, četiri nuklearne elektrane sa ukupno 15 reaktora osiguravale su oko 50% energetskih potreba Ukrajine. Nakon stjecanja neovisnosti krajem 1991. godine, Ukrajina je krenula u prijelaz s planskog gospodarstva na tržišnu ekonomiju. Međutim, taj prijelaz je rezultirao padom proizvodnje, nacionalnog dohotka te je došlo do porasta korupcije, siromaštva i nezaposlenosti. Većina privatizacija provedena je između 1994. i 2004. godine (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2022.).

Tijekom razdoblja od 1991. do 1997. godine, industrijska proizvodnja smanjila se za 48%. Vrijednost BDP-a smanjena je s 81,3 milijarde američkih dolara (\$), (1990. godina) na 31,5 milijardi \$ (1999. godina). BDP po stanovniku pao je s 1.570 \$ (1990. godina) na 636 \$ (1999. godina). Zabilježena je i rekordna inflacija od 2.500% (1992. godina), najviša stopa nezaposlenosti od 11,8% (1999. godina) te najveći udjel siromašnog stanovništva od oko 70% (2001. godina). Nakon toga, unatoč izazovima i političkoj nestabilnosti, gospodarstvo Ukrajine polako se oporavljalo. Godine 2013., postignut je najveći BDP u vrijednosti od 190,4 milijarde \$ (oko 4.030 \$ po stanovniku). Međutim, politička nestabilnost, sukobi oko vlasti, separatizam proruskih regija i aneksija Krima negativno su utjecali na gospodarstvo. Početkom 2000-ih, više od 50% industrijske proizvodnje odvijalo se u gradovima Dnipro i Zaporizje, kao i u istočnim regijama Doneck i Lugansk. No, od 2014. godine, ove regije su postale središta proruskih pobuna i izvan kontrole ukrajinskih vlasti. Pogoršanje odnosa s Rusijom također je negativno utjecalo na vojnoindustrijsku proizvodnju, koja je bila zajednička s ruskim kompanijama, te na energetske opskrbe zbog ovisnosti o uvozu nafte, plina i nuklearnog goriva iz Rusije. Ukrajina je pokušala diversificirati svoje gospodarstvo i povećati izvoz u druge zemlje. Od 2005. godine, zabilježen je znatan porast izravnih stranih ulaganja, iako su ona bila oscilirajuća zbog političke nestabilnosti i oružanih sukoba. Godine 2019., izravna strana ulaganja iznosila su 5,8 milijardi \$ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2022.).

Prema udjelu u izvozu Rusija, Kina, Njemačka, Poljska, Italija i Turska su vodeći partneri Ukrajine. Kada je u pitanju uvoz, glavni izvori su Kina, Rusija, Njemačka, Poljska, Bjelorusija i Mađarska. Unatoč izazovima, poljoprivreda je i dalje značajan sektor u

ukrajinskom gospodarstvu. Ukrajina je jedan od vodećih svjetskih proizvođača žitarica, kao što su kukuruz i pšenica. Također se u poljoprivredi Ukrajine ističu proizvodnja šećerne repe, uljarica, povrća, duhana, mesa, mlijeka i sireva. Ukrajina je proizvela oko 74,7 milijuna tona žitarica u 2019/2020. godini i oko 63,9 milijuna tona žitarica u 2020/2021. godini, što je čini jednim od vodećih proizvođača žitarica u svijetu. Poljoprivredni i prehrambeni proizvodi čine približno trećinu ukrajinskog izvoza, pri čemu kukuruz, pšenica i biljno ulje predstavljaju najveći udio. Također se izvoze i željezna ruda te različiti željezni proizvodi, kemikalije, dijelovi za vozila, strojevi i oprema, odjeća, obuća, namještaj itd. Uvozna roba uključuje naftne derivate, plin, vozila, lijekove, ugljen, kemikalije, strojeve i opremu, prehrambene proizvode, telekomunikacijske uređaje, robe široke potrošnje i druge proizvode. Glavni partneri u izvozu su Rusija, Kina, Njemačka, Poljska, Italija i Turska, dok se najviše uvozi iz Kine, Rusije, Njemačke, Poljske, Bjelorusije i Mađarske (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2022.).

4.1.1. Vanjsko trgovinska politika

Vanjska trgovinska politika Ukrajine ima važnu ulogu u gospodarskom razvoju zemlje. Ukrajina teži jačanju međunarodne suradnje, diversifikaciji izvoza i povećanju konkurentnosti na globalnom tržištu. Ukrajina je aktivni sudionik u međunarodnoj trgovini i članica Svjetske trgovinske organizacije (WTO) od 2008. godine. Članstvo u WTO-u pruža Ukrajini pristup stabilnim i transparentnim pravilima trgovine, te olakšava trgovinske odnose s drugim članicama organizacije. Ukrajina je potpisala niz trgovinskih sporazuma s različitim zemljama i regionalnim blokovima. Sporazumi o slobodnoj trgovini pružaju povlaštene uvjete za izvoz ukrajinskih proizvoda na tržišta tih zemalja. Primjeri takvih sporazuma su Sporazum o slobodnoj trgovini s Europskom unijom (DCFTA), Sporazum o slobodnoj trgovini s Turskom, te sporazumi s nekoliko zemalja Zajednice neovisnih država (CIS) kao što su Rusija, Bjelorusija i Kazahstan (European Parliament, 2023.).

4.1.2. Poljoprivredna politika

Poljoprivredni sektor tradicionalno ima ključnu ulogu u ukrajinskom gospodarstvu. Zahvaljujući povoljnim uvjetima tla, klime te bogatim prirodnim i ljudskim resursima, Ukrajina ima visoko učinkovitu i međunarodno konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju. S obzirom na rast cijena i smanjenje dostupnosti fosilnih goriva, traže se alternativni izvori energije. Ukrajina ima ukupno 32,5 milijuna hektara plodnih poljoprivrednih površina za uzgoj različitih usjeva. Među energetske usjevima koji se uzgajaju uključuju se škrobni

usjevi poput ječma, pšenice i kukuruza, usjevi bogati šećerom kao što su šećerna repa i šećerna sorgo, te usjevi bogati uljem poput repice, soje i suncokreta. Plodnost tla jamči osnovnu razinu prinosa tih usjeva. Primjerice, 2010. godine prosječni prinosi iznosili su: zimska i proljetna pšenica - 3,67 t/ha, kukuruz - 4,59 t/ha, šećerna repa - 35,4 t/ha, repica - 2,0 t/ha, soja - 1,51 t/ha, suncokret - 1,52 t/ha. Ovi usjevi se izvoze u velikim količinama te se često koriste ne samo za prehrambene svrhe, već i za proizvodnju biogoriva. Ukrajini je ekonomski isplativo izgraditi postrojenja i druge objekte za proizvodnju bioetanola, biodizela i bioplina na vlastitom teritoriju. Zahvaljujući povoljnim prirodnim i klimatskim uvjetima, uzgoj žitarica je moguć i uspješan. Žitarice su idealne za dugoročno skladištenje i transport. Ukrajina je već od 1980-ih godina počela povećavati proizvodnju žitarica.

Unatoč nepovoljnoj godini za uzgoj usjeva diljem svijeta 2010. godine, Ukrajina je ostvarila ukupni prinos žitarica od 14.611,2 tona. Ovo je omogućilo zadovoljenje domaće potražnje i ostavilo prostor za izvoz. Učinkovita sirovina za proizvodnju bioetanola u Ukrajini je šećerna repa. Iz jedne tone šećerne repe moguće je proizvesti oko 80-100 litara bioetanola. Ukrajina se također usredotočuje na razvoj novih vrsta energetskih usjeva za preradu u biogoriva. Poljoprivredni sektor Ukrajine ne samo da je usmjeren na proizvodnju hrane za ljudsku potrošnju, već je u posljednjih nekoliko godina počeo procjenjivati resurse i razvijati nove vrste energetskih usjeva namijenjenih proizvodnji biogoriva. Ukrajinska poljoprivreda zauzima vodeću poziciju u svijetu u uzgoju žitarica i uljarica. Njihovi nacionalni izvoznici nalaze se među deset najboljih na tržištima pšenice, ječma, kukuruza, suncokreta i soje, s ukupnom vrijednošću od 38,9 milijardi dolara, 6,9 milijardi dolara, 29,6 milijardi dolara, 7,2 milijarde dolara i 58,2 milijarde dolara (World Integrated Trade Solutions, 2018.).

Potražnja za žitaricama i uljaricama i dalje raste. Najveći svjetski uvoznici su: - pšenica: Indonezija, Egipat, Alžir, Italija, Japan i Nigerija; - ječam: Kina, Saudijska Arabija, Iran, Nizozemska, Belgija i Japan; - kukuruz: Japan, Meksiko, Južna Koreja, Egipat, Španjolska i Vijetnam; - suncokretove sjemenke i ulje: Indija, Turska, Kina, Španjolska, Indonezija, Nizozemska i Njemačka; - soja: Kina, Meksiko, Japan, Španjolska, Indonezija i Tajland. Sve zemlje poljoprivredu usmjeravaju prema osiguranju prehrambene sigurnosti. S obzirom na očekivani rast svjetske populacije do 9 milijardi do 2050. godine, ova društveno-ekonomska zadaća postaje još važnija na globalnoj razini (Wiebe i sur., 2015).

Rješavanje tog problema zahtijeva sudjelovanje svih poljoprivrednika diljem svijeta, posebno onih s relevantnim iskustvom i rezultatima u toj djelatnosti. Potrebno je provesti temeljitu analitičku studiju o problemima i perspektivama ukrajinske poljoprivrede u

segmentima žitarica i uljarica unutar globalnog sustava prehrambene sigurnosti. Održivi razvoj agrarnog sektora je jedna od ključnih tema suvremenih znanstvenih istraživanja.

Neka istraživanja poput Mykhailova i sur. (2018.), predlažu potrebne institucionalne transformacije u ukrajinskoj poljoprivredi, dok se druga, kao što su Kolesnyk i sur. (2018.) fokusiraju na postizanje ekološke, produktivne, ekonomične, društvene, intelektualno-inovativne i globalno integrativne poljoprivrede. Prema Katan i sur. (2018.) i Khalatur i sur. (2018.) agrarni sektor kao najstabilnija grana ukrajinskog gospodarstva, ima veliki utjecaj na makroekonomski rast, zaštitu okoliša, financijsku sigurnost i međunarodnu integraciju zemlje. Konačno, ukrajinske perspektive za povećanje doprinosa pšenici, ječmu, kukuruzu, suncokretu i soji u globalnoj prehrambenoj sigurnosti mogu se ocijeniti kroz postignuća vodećih izvoznika. Ukrajina se nalazi na visokom 6. mjestu za pšenicu, značajnom 4. mjestu za ječam i kukuruz, impresivnom 1. mjestu za suncokret te na 7. mjestu za soju. Uz udjele od 7,1%, 10,2%, 10,1%, 47,5% i 1,8% na odgovarajućim tržištima u 2017. godini, Ukrajina ostvaruje značajan utjecaj na ove poljoprivredne segmente.

4.2. Odnos Ukrajine i Rusije

Rusija smatra veći dio Ukrajine dijelom svog teritorija zbog povijesne povezanosti i identificira Ruse i Ukrajince kao jedan narod. U ovom poglavlju je fokus na dinamiku rusko-ukrajinskih odnosa i analiza unutarnjih događaja u obje zemlje. Identificiraju se povijesne i aktualne krize koje međusobno utječu i pogoršavaju situaciju. Detektiraju se ključni problemi u složenim odnosima između Ukrajine i Rusije koji su važni za razumijevanje sadašnjih i budućih odnosa dviju zemalja. Rusija i Ukrajina su imale dugogodišnje gospodarske, socijalne i političke veze. Nakon raspada Sovjetskog Saveza, Ukrajina je usvojila prozapadnu orijentaciju te teži približavanju Europskoj uniji i NATO savezu. Međutim, Rusija to smatra prijetnjom i 2014. dolazi do zaoštavanja odnosa i sukoba. Približavanje Ukrajine euroatlantskim integracijama, posebno članstvu u NATO-u, dovelo je do eskalacije u odnosima i ruske invazije. S obzirom na raznolike veze između Rusije i Ukrajine, normalizacija odnosa između dviju zemalja bila je izuzetno teška. Pod međunarodnim pritiskom, 1997. potpisan je Ugovor o prijateljstvu, suradnji i partnerstvu između Ukrajine i Ruske Federacije, kojim je Rusija formalno priznala ukrajinske granice, uključujući Krim, i Ukrajinu kao neovisnu državu.

Ukrajina je nastala kao rezultat geopolitičkih okolnosti, postavljajući se kao tampon-zona između Rusije i njenih protivnika. Raspad sovjetskog ekonomskog sustava donio je mnoge

izazove i Rusiji i Ukrajini. Ukrajina i Rusija dijele duboku povijesnu, kulturnu i religijsku povezanost koja je izraženija nego u slučaju drugih bivših sovjetskih republika. Također, povijest Ukrajine neraskidivo je povezana s istočnom Europom. Osim toga, Ukrajina i Rusija polažu pravo na Kijevsku Rusiju. Prema predaji, Varjazi, skandinavske trgovačke i ratničke skupine, odigrale su važnu ulogu u formiranju te države. Prodirali su na područje koje danas obuhvaća Rusiju i širili svoju vlast prema jugu sve do Carigrada. Naselili su se uz rijeku Dnjepr i počeli organizirati istočne Slavene koji su tamo živjeli (Lovrić, 2019.).

Rjurikovića dinastija, koju je u 9. stoljeću utemeljio varjaški knez Rjurik, nametnula je svoju vlast lokalnom stanovništvu i osnovala kneževinu koja je do početka 11. Stoljeća bila labavi savez nekoliko kneževina. Kijevska Rusija doživjela je procvat pod vlašću Varjaga, koji su s vremenom usvojili slavenska imena i postali slavenizirani. To je vidljivo i u činjenici da su nosili istočnoslavenska imena. Vladimir Veliki se proglasio knezom "cijele Rusije". Godine 987. pokrstio se, 988. se oženio sestrom bizantskog cara Bazilija II., a 989. proglasio je kršćanstvo službenom vjerom i počeo provoditi pokrštavanje zemlje, čime je to područje ušlo u bizantsku kulturnu sferu. U 13. stoljeću Mongoli su anektirali veći dio Kijevske Rusije u svoje carstvo (Lovrić, 2019). U današnjem kontekstu političkih odnosa između Ukrajine i Rusije, postoji revizija tumačenja naslijeđa Kijevske Rusije (Olszanski i Wierzbowska-Miazga, 2001.).

4.2.1. Gospodarski odnosi

Gospodarski odnosi između Rusije i Ukrajine, s naglaskom na poljoprivredne proizvode, predstavljaju važan segment njihove bilateralne trgovine i suradnje. Ove dvije zemlje imaju bogatu poljoprivrednu tradiciju i resurse koji su ključni za prehrambenu industriju a nekad su bile dio jednog tržišta u Sovjetskom savezu. Ukrajina je poznata kao poljoprivredna velesila, s iznimnim potencijalom za proizvodnju žitarica, uljarica, šećerne repe, povrća i voća. Zemlja ima plodna polja i povoljne klimatske uvjete za razvoj poljoprivrede. S druge strane, Rusija ima velike površine obradivog zemljišta i resurse za proizvodnju žitarica, uljarica, mesa i mliječnih proizvoda. Trgovina poljoprivrednim proizvodima između Rusije i Ukrajine ima dugu povijest. Tijekom sovjetskog razdoblja, poljoprivredni proizvodi su se uglavnom razmjenjivali unutar Sovjetskog Saveza. Međutim, nakon raspada Sovjetskog Saveza i stjecanja neovisnosti od strane Ukrajine, trgovina poljoprivrednim proizvodima između ove dvije zemlje je evoluirala. Ukrajina je tradicionalno bila važan dobavljač poljoprivrednih proizvoda za rusko tržište. Rusija je uvozila žitarice, uljarice, šećernu repu, meso i druge poljoprivredne proizvode iz Ukrajine.

Međutim, političke napetosti i sukobi između dviju zemalja, poput ukrajinske krize 2014. godine, doveli su do poremećaja u trgovinskom toku. Uvođenje sankcija i ograničenja uvedenih od strane Rusije na uvoz ukrajinskih poljoprivrednih proizvoda imalo je negativan utjecaj na ukrajinske proizvođače. Nakon potpisivanja sporazuma o prijateljstvu i suradnji, krenuli su pregovori s ciljem postizanja dugoročnog ekonomskog sporazuma koji su konačno potpisali predsjednici Leonid Kučma i Boris Jeljcin 27. veljače 1998. tijekom prvog službenog posjeta ukrajinskog predsjednika Moskvi. Sporazum o gospodarskoj suradnji od 1998. do 2007. godine predstavlja zanimljiv dokument čija su ključna odredba i članak 2 koji navode da su visoke strane potpisnice svjesne potrebe postupnog oblikovanja i razvoja zajedničkog gospodarskog prostora.

Cilj je stvaranje povoljnih uvjeta za usklađivanje temeljnih smjerova socijalnih i ekonomskih promjena, strukturne rekonstrukcije te normativnih i zakonodavnih temelja gospodarske suradnje s inozemstvom. Sporazum također obuhvaća važnost usklađivanja tržišnih reformi i stvaranje temelja za daljnje integracijske procese u gospodarstvu obje zemlje. Dok su mediji na obje strane pridavali veliku važnost ovom dokumentu, treba napomenuti da on predstavlja tek početak i da će biti potrebni dugotrajni i teški pregovori te donošenje stvarnih odluka kako bi se ostvarili ciljevi sporazuma. Također, dobra volja obje strane ključna je za postizanje više od samo formalnog zaključivanja sporazuma. Treba istaknuti da je sporazum izrazito bilateralan te da je Zajednica neovisnih država u njemu tek dekoracija bez stvarnog utjecaja. Međutim, sam sporazum predstavlja samo uvod u dodatak koji detaljno opisuje planirane buduće dogovore. Taj dodatak, nazvan Program gospodarske suradnje između Ukrajine i Ruske Federacije za razdoblje od 1998. do 2007. godine, sadrži 130 stavaka. Njihov opseg obuhvaća suradnju u području vojne industrije te predviđa buduće pregovore usmjerene na liberalizaciju režima slobodne trgovine, usklađivanje uvjeta za nametanje poreza te carinske tarife i postupke. Također, naglašava se potreba za uspostavljanjem suradnje između graničnih i carinskih službi dviju zemalja kako bi se osigurala pravna i organizacijska stabilnost na rusko-ukrajinskoj granici.

Nažalost, program je ostao samo mrtvo slovo na papiru, a stvarno poboljšanje gospodarskih odnosa između Rusije i Ukrajine nije se dogodilo sve do 2000. godine. Nakon početnog razdoblja relativno stabilne ekonomske situacije, ukrajinsko-ruska gospodarska suradnja doživjela je značajan pad pod utjecajem ruske krize 1998. godine. Iako Ukrajina nije doživjela financijski slom sličan onome u Rusiji, veze između njihovih financijskih tržišta dovele su do ozbiljnog slabljenja vrijednosti ukrajinske valute - hrvnje - tijekom jeseni te

godine. To je negativno utjecalo na gospodarsku razmjenu između dviju zemalja. U 1999. godini, izvoz robe iz Ukrajine u Rusiju smanjen je za čak 50 posto u usporedbi s 1995. godinom te za 22 posto u odnosu na 1997. godinu. S druge strane, uvoz iz Rusije u Ukrajinu smanjen je za 33 posto i 10 posto, respektivno. Smanjenje gospodarske razmjene vidljivo je i u području usluga, gdje je izvoz pao za 30 posto, a uvoz za 15 posto i 10 posto, respektivno. Važno dugoročno posljedica krize bila je smanjena profitabilnost uvoza u obje zemlje, što je potaknulo rast domaće proizvodnje. Taj rast bio je ključan za ekonomski procvat u Ukrajini koji je nastupio 2000. godine. Stoga, iako je sporazum o gospodarskoj suradnji između Ukrajine i Rusije bio potpisan s velikom nadom i očekivanjima, ostao je samo mrtvo slovo na papiru. Stvarno poboljšanje ekonomskih odnosa između dviju zemalja zahtijevalo je mnogo više od samog potpisivanja sporazuma - zahtijevalo je konkretnu akciju, suradnju i odlučnost da se prevladaju izazovi i ostvari održiva gospodarska razmjena (Olszanski i Wierzbowska-Miazga, 2001.).

4.2.2. Diplomatski odnosi

Diplomatski odnosi između Rusije i Ukrajine su tijekom posljednjeg desetljeća prošli kroz turbulentne faze obilježene političkim sukobima i teritorijalnim pitanjima. U travnju 2010. dogodila se oštra parlamentarna rasprava koja je rezultirala produženjem najma luke Sevastopolj u korist Rusije do 2042. u zamjenu za povoljniju cijenu ruskog plina. Tijekom iste godine, Ukrajinska vlada je također odlučila odustati od pridruživanja NATO-u, što je izazvalo zabrinutost čelnika EU-a zbog stanja vladavine prava u Ukrajini.

Slijedeće godine, bivša ukrajinska premijerka Julija Timošenko je osuđena na sedam godina zatvora zbog zlorabe ovlasti u vezi s ugovorom o isporuci plina s Rusijom, dok je bivši ministar unutarnjih poslova Jurij Lucenko također osuđen na kaznu zatvora zbog zlorabe ovlasti. Mnogi promatrači vjeruju da su ova suđenja bila politički motivirana. Napetosti su kulminirale u studenom 2013. Kada su Ukrajinci započeli masovne prosvjede poznate kao Euromajdan, nakon odluke vlasti da ne prihvati sporazum o pridruživanju Europskoj uniji. Prosvjedi su eskalirali u sukobe između policije i radikalnih prosvjednika, rezultirajući žrtvama i ranjenima. Ova situacija se proširila na istok Ukrajine, koji je podržavao tadašnjeg predsjednika Janukoviča i težio bližim vezama s Rusijom. Proruske snage su okružile zračne luke u Simferopolju i Sevastopolju te su zauzele zgradu krimskog parlamenta podižući rusku zastavu. Nakon toga, Rusija je vojno intervenirala na Krimu, pritiskajući ukrajinsku vlast. Održan je referendum kojim je podržano izdvajanje Krima iz Ukrajine, a kasnije je Krim priključen Rusiji. Međunarodna zajednica nije priznala ovu aneksiju. Rusija je nastavila

jačati svoju kontrolu nad Krimom i poništila je ugovor o zakupu luke Sevastopolj iz 2010. Koji je donosio niže cijene plina. U isto vrijeme, Rusija je vršila ekonomski pritisak na Kijev podižući cijenu plina za gotovo 80% u samo nekoliko tjedana. Iako su ruski dužnosnici tvrdili danemaju planova na ukrajinskom teritoriju, početkom travnja 2014. NATO je objavio da se oko 40 000 ruskih vojnika nalazi u stanju visoke pripravnosti blizu ukrajinske granice. Ova situacija je dodatno eskalirala kada su gradovi poput Donjecka, Luganska, Horlivke i Kramatorska na istoku Ukrajine postali uporišta proruskih snaga, a Rusija je započela vojne manevre uz granicu.

Diplomatski odnosi između Rusije i Ukrajine su tijekom ovog razdoblja bili označeni sukobima, političkim previranjima i teritorijalnim pitanjima. Te napetosti su imale ozbiljan utjecaj na regionalnu i međunarodnu sigurnost te su izazvale značajne posljedice na političke, gospodarske i društvene aspekte obje zemlje. Njihov daljnji razvoj i rješavanje ovih problema zahtijeva složena diplomatska rješenja, dijalog i angažman svih strana kako bi se postigao održiv mir i stabilnost u regiji (Olszanski i Wierzbowska-Miazga, 2001.).

4.2.3. Politička situacija

S obzirom na iznimno važan interes Rusije za održavanje utjecaja nad Ukrajinom, ona je aktivno pokušavala utjecati na ukrajinske izbore putem upotrebe meke moći. Ruska meka moć se uglavnom temelji na socio-ekonomskim faktorima, nacionalnim mitovima, religiji, masovnim medijima, mobilizaciji biračkog tijela oko osjetljivih pitanja, jeziku i identitetu (Bogomolov i Lytvynenko, 2012.).

Rusija se stoga oslanja na vlastite nacionalne mitove kako bi stvorila narativ i projekte koji bi trebali povezati budućnost Ukrajine s drugim postsovjetskim državama. Meka moć obično se temelji na ideji zajedničkog budućeg prosperiteta i uspjeha, no ruska meka moć u Ukrajini se temelji na diskursima zajedničke prošlosti, vrijednosti, kulture i povijesti. Ovakav pristup u određenoj mjeri ograničava sposobnost Rusije da privuče susjedne zemlje prema vlastitom socio-ekonomskom modelu. Ukrajinski nacionalizam predstavlja egzistencijalnu prijetnju Rusiji zbog sukobljenih nacionalnih mitova između Rusa i Ukrajinaca. Ukrajinsko poimanje vlastitog naroda kao odvojenog od Rusije sukobljava se s temeljnim ruskim vjerovanjima o vlastitom podrijetlu i identitetu (Bogomolov i Lytvynenko, 2012.).

Sukob se dijelom veže uz Kijevsku Rus, koju oba naroda smatraju svojim prvim političkim entitetom. Kijevska Rus je također kolijevka ruske pravoslavne crkve. Mit o zajedničkom podrijetlu povezan je s uvjerenjem da ruski jezik i kultura predstavljaju nasljeđe koje dijele

svi Istočni Slaveni. Također, postoji snažan mit o kontinuiranom rastu ruske države od Kijevske Rusi, preko Imperijalne Rusije i SSSR-a do danas. Iz tog stajališta, ukrajinska kultura, jezik i nacionalna ideja koje su se razvile u posljednjih nekoliko stoljeća izgledaju nevažno za mnoge Ruse (Bogomolov i Lytvynenko, 2012.).

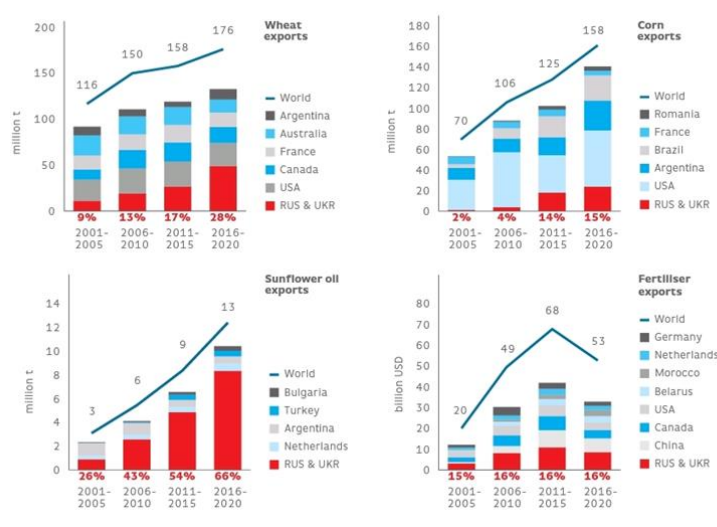
Kao dimenzije ruske meke moći u Ukrajini, Bogomolov i Lytvynenko (2012.) navode kulturu, masovne medije, ruski jezik, Rusku pravoslavnu crkvu i poslovne elite. Ruska kultura se uglavnom suprotstavlja ukrajinskoj kulturi koju Rusi vide kao ruralnu, parohijalnu i marginalnu. Od dolaska Vladimira Putina na vlast, Rusija je poduzela značajne korake u promociji vlastite kulture. Ove aktivnosti pokazuju sinergiju između državnih tijela, poludržavnih organizacija poput "Ruskog mira", televizijskih kompanija i državno dominiranih poslova. Postoje tri cilja ovakvih aktivnosti: jačanje osjećaja pripadnosti među ruskom dijasporom u Europi i Sjevernoj Americi, naglašavanje važnosti ruske kulture za zapadnu civilizaciju i stvaranje percepcije da je razdvajanje Rusije i Zapada štetno za Zapad. Treći cilj je stvaranje dojma da Rusija, u kulturnom smislu, nasljeđuje Sovjetski Savez. Općenito, ruska kulturna diplomacija ima za cilj jačanje percepcije da je Rusija globalna sila (Bogomolov i Lytvynenko, 2012.).

4.3. Utjecaj rata na globalno tržište poljoprivredno prehrambenih proizvoda

Sukob u Ukrajini dodatno je pogoršao već postojeće napetosti na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Od kraja 2021. godine, cijene žitarica i biljnih ulja dosegle su rekordne visine, čak više nego tijekom globalne prehrambene krize prije deset godina. Invazija ruskih snaga na Ukrajinu dovela je do daljnjeg naglog rasta cijena. To je posebno utjecalo na zemlje Bliskog istoka i subsaharske Afrike koje su ovisne o uvozu hrane i čija se prehrambena sigurnost oslanja na rusku i ukrajinsku pšenicu. Prekidi u izvozu iz crnomorske regije i visoke cijene dodatno destabiliziraju prehrambenu sigurnost u tim regijama. Međutim, očekuje se da će globalna potražnja za pšenicom biti zadovoljena, jer će zemlje poput Australije, Indije i Sjedinjenih Američkih Država povećati izvoz kako bi popunile prazninu koju su ostavile Rusija i Ukrajina. Teško je predvidjeti što će se dogoditi nakon ove godine jer će to ovisiti o razvoju trenutnog sukoba, kao i o poljoprivrednim temeljima u ključnim regijama ponude i potražnje. Globalni prehrambeni sustavi i konkurentna međunarodna trgovina ključni su za suočavanje s krizama i smanjenje rizika od nestašica hrane. Na taj način se prekidi u izvoznim regijama mogu nadoknaditi izvozom iz drugih regija. Međutim, to zahtijeva veću suradnju u međunarodnoj trgovini. Snažno se odbacuje svaki poziv za prelazak na plansko gospodarstvo ili autarkiju jer bi to samo štetilo prehrambenoj sigurnosti

u Globalnom Jugu. Rusija se ističe kao vodeći izvoznik pšenice i gnojiva na globalnoj razini, dok Ukrajina zauzima prvo mjesto kao najveći izvoznik suncokretovog ulja i četvrti najveći izvoznik kukuruza.

U razdoblju od 2015. do 2020. godine, njihov zajednički udio u izvozu bio je 28% za pšenicu, 15% za kukuruz, 66% za suncokretovo ulje i 16% za gnojiva. Ove dvije zemlje su u protekla dva desetljeća gotovo utrostručile udio u izvozu pšenice i suncokretovog ulja na iznimno dinamičnim tržištima, dok se udio u izvozu kukuruza povećao čak sedam puta. S druge strane, izvoz gnojiva je ostao relativno stabilan. Također, primjećuje se povećanje broja izvoznih tržišta, što ukazuje na visoku raznolikost izvoznih struktura. Svake godine se iz Rusije i Ukrajine izveze 56 milijuna tona pšenice i 31 milijun tona kukuruza u 123 odnosno 95 zemalja. Najveća tržišta izvoza pšenice su Egipat s udjelom od 19% i Turska s udjelom od 13%. Što se tiče izvoza kukuruza, najveća tržišta su Kina s udjelom od 16%, Nizozemska i Španjolska s udjelom od po 11% te Egipat s udjelom od 10%. Na godišnjoj razini, 10 milijuna tona suncokretovog ulja se šalje u 166 zemalja, a najveća tržišta izvoza su Indija s udjelom od 27% i Kina s udjelom od 15%. Mineralna gnojiva iz Rusije i Ukrajine su izvezena u 143 zemlje, pri čemu su Brazil (21%), Sjedinjene Američke Države (9%) i Kina (8%) glavne destinacije. U zemljama Afrike, Istočne Azije i Pacifika, potražnja za uvozom pšenice brzo je porasla, posebno za pšenicom iz Rusije (Mbah i Wasum, 2022.).

Slika 1: Izvoz pšenice, kukuruza, suncokretovog ulja i gnojiva na svjetskom tržištu

Izvor: UN Comtrade Database

Pšenica predstavlja ključnu prehrambenu namirnicu za mnoge siromašne regije svijeta. Rat u Ukrajini ima potencijal da ima značajan utjecaj na regije koje ovise o uvozu pšenice, posebno iz Rusije i Ukrajine, jer je ona temeljni dio njihove prehrane. Što su ovi faktori izraženiji, to je veći rizik od prehrambene nesigurnosti za stanovništvo. Najveći rizik od takve situacije postoji u 14 zemalja koje se nalaze u regiji MENA, Južnom Kavkazu i Turskoj. Ukupna populacija tih zemalja iznosi oko 330 milijuna ljudi, a više od 40% njihove opskrbe pšenicom dolazi iz Rusije i/ili Ukrajine. Posebno su osjetljive na ovu situaciju zemlje poput Albanije, Egipta, Libanona, Libije, Gruzije, Mauritanije, Sudana, Tunisa i Jemena, jer veći dio njihove populacije već ima visok rizik od nedovoljne prehrane (FAO, 2023).

Čak i države koje manje ovise o uvozu pšenice s crnomorske regije mogu se suočiti s izazovima vezanim uz prehrambenu sigurnost. To se odnosi na zemlje MENA regije poput Alžira, Maroka, Saudijske Arabije i Jordana, kao i na države u srednjoj Aziji i Afganistanu koje imaju visoku potrošnju pšenice po stanovniku. Iako ove zemlje uglavnom uvoze pšenicu iz drugih regija osim Ukrajine ili Rusije, stalno visoke cijene pšenice mogu imati štetne posljedice. Nadalje, visoke cijene pšenice na svjetskom tržištu također mogu negativno utjecati na siromašnije zemlje s visokom potrošnjom pšenice poput Turkmenistana, Irana i Mongolije, ako se prenesu na domaća tržišta. Kao i prethodnih godina, globalna tržišta su vođena potražnjom, a cijene ostaju visoko pozicionirane, posebno kada je riječ o pšenici i biljnim uljima. S početkom 2021. godine, FAO Indeks cijena hrane, koji prati mjesečne fluktuacije cijena, zabilježio je značajan porast u odnosu na prethodne godine, a u siječnju 2022. godine dostigao je nezapamćenu visinu. Slični trendovi su primijećeni i kod žitarica i biljnih ulja.

Unatoč napetostima na tržištu izvoza, globalna opskrba pšenicom ne bi trebala doživjeti fizički nedostatak. Međutim, zbog nametnutih sankcija, Američko ministarstvo poljoprivrede (USDA, 2022.) predviđa pad ruskih izvoznih količina pšenice za 8,6% (tri milijuna tona) u odnosu na prvobitne prognoze za marketinšku godinu 2021./22. Trenutno, transport ukrajinskog kukuruza i pšenice preko Crnog mora je otežan. Iako se poduzimaju napore da se poveća izvoz putem željeznice i/ili kamiona koji prelaze zapadne granice zemlje, ukupni obujam će vjerojatno biti iznimno nizak zbog brojnih logističkih izazova. U skladu s tim, američko Ministarstvo poljoprivrede (USDA) je revidiralo prvobitne prognoze za ukrajinski izvoz kukuruza i pšenice u marketinškoj godini 2021./2022., te sada očekuje smanjenje izvoza kukuruza za 18% (s 33,5 milijuna tona na 27,5 milijuna tona) i smanjenje

izvoza pšenice za 12% (s 24 milijuna tona na 20 milijuna tona). Unatoč tome, očekuje se da će izvozne količine ove godine biti među najvišima u posljednjih 15 godina.

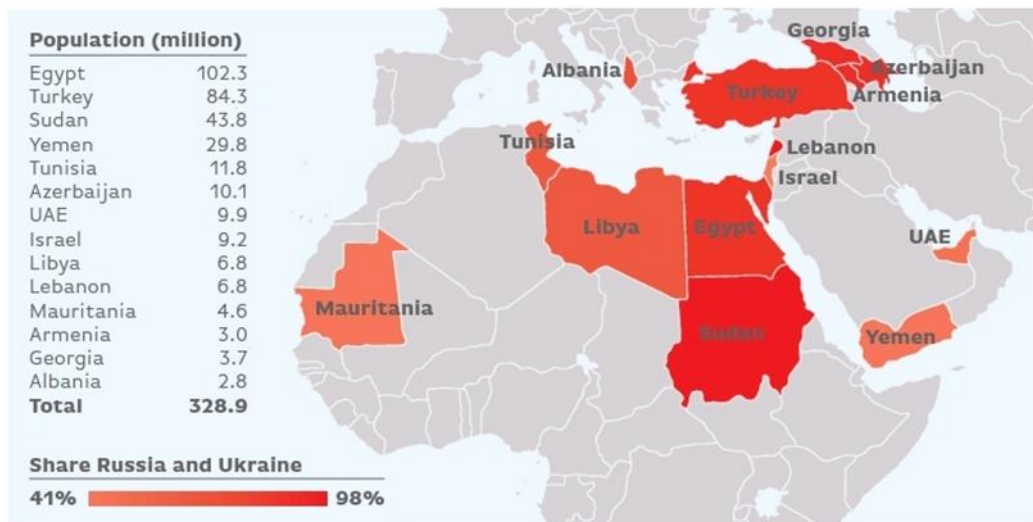

Slika 2: FAO indeksi cijena

Izvor: Food and Agriculture Organization of the United Nations

Dodatni izvoz iz regija poput Australije, Indije, EU-a i SAD-a očekuje se da će zadovoljiti nedostatak u opskrbi koji su uzrokovali Rusija i Ukrajina ove sezone. Primjerice, postoje izvještaji (Reuters, 2022.) koji navode da se Indija, najveći svjetski proizvođač pšenice, pregovara o isporuci pšenice Egiptu, najvećem uvozniku pšenice na svijetu. Također, egipatski dužnosnici vode “razgovore o žitaricama” s Argentinom, Francuskom i SAD-om kako bi ublažili moguće nestašice.

Prema procjenama FAO-a, broj globalno podložnih nedostatku hrane mogao bi se povećati za osam do 13 milijuna kao posljedica rata u Ukrajini. Od toga, otprilike tri milijuna bit će u subsaharskoj Africi, a jedan milijun u regiji MENA. Međutim, još uvijek nije jasno u kojoj mjeri ovi porasti proizlaze iz prethodnih događaja, kao što su trajni poremećaji lanaca opskrbe uzrokovani pandemijom Covid-19 ili izravne posljedice sukoba na Crnom moru.

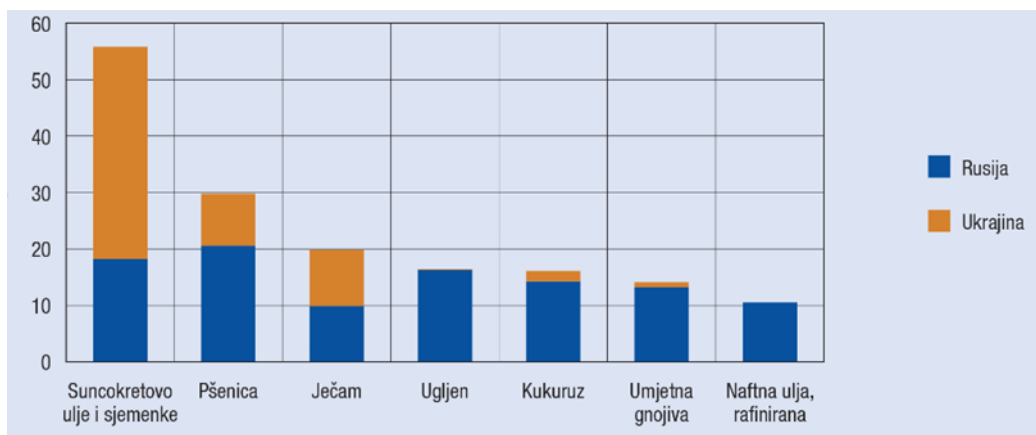
Slika 3: Zemlje s kritično visokim rizikom

Izvor: UN Comtrade Database

Kako je prikazano na Slici 4. pšenica čini više od 20% ukupnog unosa kalorija po stanovniku (2019.), ovisnost o uvozu čini više od 30% (2018.-2019.), a uvoz iz Rusije i Ukrajine čini više od 30% (2018.-2020.).

Cijene sirovina na globalnom tržištu, koje su usko povezane s ratom, trenutno imaju značajan utjecaj na inflaciju potrošačkih cijena diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj. Pretpostavke o cijenama sirovina, koje su ključne za projekcije inflacije, su se dramatično pogoršale od početka sukoba. Projicirani porast cijena nafte za 2022. godinu udvostručio se neposredno nakon ruske invazije na Ukrajinu, sa 25% na 50% rasta na godišnjoj razini. Također, očekuje se ubrzanje porasta cijena ostalih sirovina s 0% na 11% rasta na godišnjoj razini. Uvođenjem novih pretpostavki o cijenama energenata i drugih sirovina u standardne modele projekcija, može se zaključiti da je trenutačni rat u Ukrajini imao neposredan utjecaj na inflaciju potrošačkih cijena u 2022. godini, povećavajući je za nešto manje od 1 postotnog boda. Najznačajniji utjecaj primjećuje se na prosječni godišnji rast cijena energije koji se odmah povećao za 1,5 postotnih bodova, dok se ocjenjuje da je utjecaj na prosječni godišnji rast cijena hrane otprilike 1 postotni bod. Važno je napomenuti da su cijene plina već bile u porastu prije izbijanja rata, dok su cijene nafte i ostalih sirovina nastavile rasti nakon početka sukoba te su premašile početna očekivanja, što sugerira da je ukupan utjecaj na inflaciju potrošačkih cijena vjerojatno još veći (Stapić, 2022; Hrvatska narodna banka, 2022).

Od kraja veljače 2022. godine, primjetan je rast cijena raznih sirovina, posebno u prehrambenom sektoru, koje su opskrbljivale Rusija i Ukrajina na svjetskom tržištu. Ove dvije zemlje imaju ključnu ulogu kao veliki proizvođači i izvoznici suncokreta i suncokretovog ulja, pšenice, ječma, kukuruza, ugljena, nafte i umjetnih gnojiva, koji su neophodni za proizvodnju raznih prehrambenih proizvoda. Ratna situacija znatno je smanjila ponudu ovih sirovina na globalnom tržištu, što je rezultiralo značajnim rastom njihovih cijena. Nadalje, Rusija je poznata po eksploataciji velikih ležišta metalnih ruda te je važan dobavljač željeza, čelika i drugih obojenih metala za mnoge zemlje diljem svijeta. Međutim, sankcije koje su nametnute Rusiji, kao i zabrane izvoza određenih sirovina, otežale su trgovinu i platni promet s tom zemljom. To je rezultiralo značajnim rastom cijena metala na svjetskom tržištu nakon izbijanja rata. Ovaj val cijena i smanjenje ponude sirovina ima dalekosežne posljedice na gospodarstva diljem svijeta. Potrošači se suočavaju s povećanjem troškova prehrambenih proizvoda, a industrije koje ovise o tim sirovinama suočavaju se s povećanim troškovima proizvodnje. Ova situacija stvara izazove za mnoge zemlje i zahtijeva prilagodbe i traženje alternativnih izvora sirovina (Stapić, 2022; Hrvatska narodna banka, 2022).

Slika 4: Udio Rusije i Ukrajine u svjetskoj opskrbi izabranih sirovina u 2020. godini

Izvor: Hrvatska narodna banka

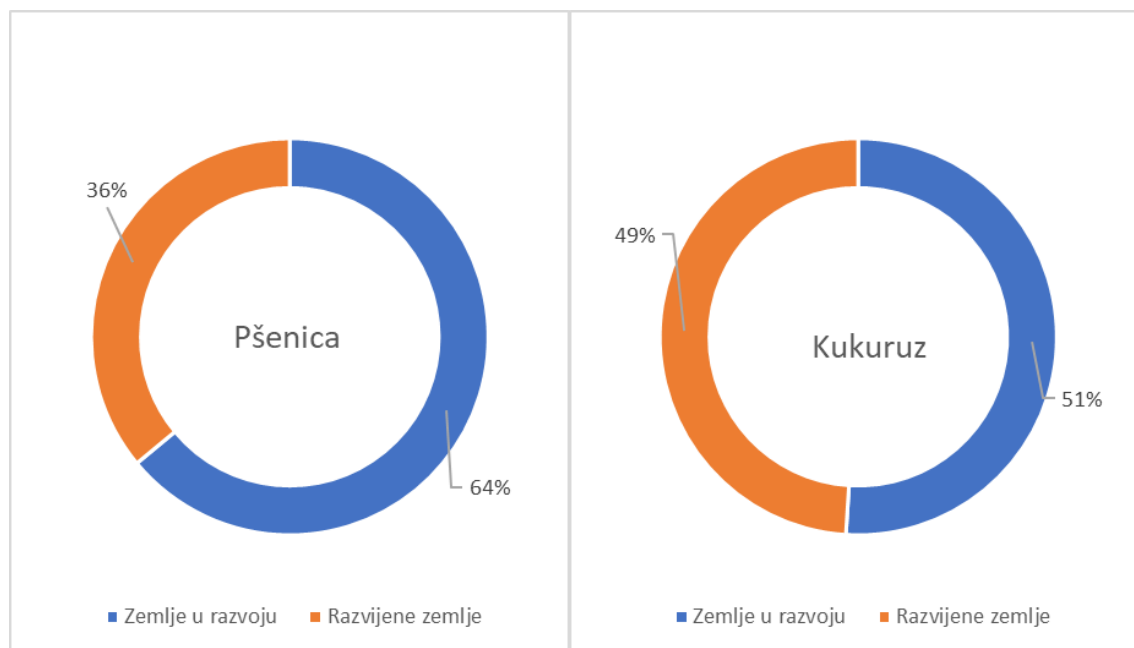
4.4. Utjecaj rata na članice Europske unije

Prema podacima Europskog vijeća (2022.) Europska unija se suočila s velikim izazovom prilikom ruske invazije na Ukrajinu, posebno u pogledu priljeva stotina tisuća ukrajinskih

izbjeglica i potrebe za njihovim prihvatom na granicama. Pored toga, EU je pružila financijsku podršku Ukrajini i uvela sankcije Rusiji, što je rezultiralo poremećajem u funkcioniranju europskog gospodarstva. U okviru Instrumenta za tehničku potporu (TSI), EU je ponudila pomoć državama članicama kako bi podržala prihvata izbjeglica i postupno smanjila njihovu ovisnost o fosilnim gorivima iz Rusije. Države članice EU-a će dobiti dodatnih 3,5 milijardi eura pretfinanciranja za prihvat izbjeglica, kao i 17 milijardi eura sredstava EU-a za pomoć izbjeglicama. Prema podacima United Nations High Commissioner for Refugees do 6. prosinca 2022. godine, u državama EU-a registrirano je 4,8 milijuna ukrajinskih izbjeglica koje su dobile privremenu zaštitu ili su uključene u slične programe. Europsko vijeće je također donijelo uredbu koja omogućuje privremenu liberalizaciju trgovine i druge trgovinske povlastice za određene ukrajinske proizvode. Ova mjera će se primjenjivati tijekom jedne godine. EU je također pružila značajnu financijsku pomoć Ukrajini. Od 2014. do 2021. godine, EU je podržala Ukrajinu putem pet uzastopnih programa makrofinancijske pomoći u vrijednosti od 5 milijardi eura u obliku zajmova.

U veljači 2022. godine, zbog gubitka pristupa međunarodnim tržištima kapitala uslijed povećane geopolitičke nesigurnosti i njenog utjecaja na gospodarsku situaciju u Ukrajini, EU je odlučila dodatno izdvojiti 1,2 milijarde eura kako bi potaknula stabilnost u toj zemlji. EU je također bila spremna odobriti Ukrajini novu izvanrednu financijsku pomoć u iznosu do 9 milijardi eura u svibnju 2022. godine. Europska unija je uglavnom samodostatna, može se pretpostaviti da će jedinstveno tržište EU brzo apsorbirati tržišne šokove te osigurati sigurnost opskrbe hranom za građane i građanke EU-a. Ipak, smanjen uvoz kukuruza, pšenice, ulja uljane repice, suncokreta i brašna iz Ukrajine ima primjetan utjecaj na cijene hrane za životinje i prehrambenu industriju Europske unije. Visoke tržišne cijene i inflacijska kretanja izazvana ratom u Ukrajini izazivaju veliku zabrinutost u EU-u u vezi očuvanja pristupačnih cijena hrane. U neformalnom susretu čelnika i čelnica država ili vlada koji se održao 7. listopada u Pragu (Češka), EU lideri su naglasili važnost ostvarivanja komunikacije s drugim zemljama kako bi se kontriralo ruskom narativu, izražavajući odlučnost u podršci svojim partnerima diljem svijeta u rješavanju sigurnosnih izazova vezanih uz opskrbu hranom. Na nedavnom sastanku Europskog vijeća održanom 23. i 24. Lipnja 2022., čelnici i čelnice EU-a istaknuli su da se globalna kriza u vezi s hranom može pripisati isključivo Rusiji te su pozvali Rusiju da odmah prekine ciljati poljoprivredne objekte i omogući izvoz ukrajinskih žitarica (Vijeće Europske unije, 2023.).

Dodatno, europski lideri su istaknuli da sankcije EU-a protiv Rusije omogućavaju slobodan protok poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, kao i isporuku humanitarne pomoći. Snažno su podržali inicijativu za uspostavu “koridora solidarnosti”, koji bi olakšao izvoz hrane iz Ukrajine kopnenim putem i preko europskih luka. Također su pozvali na intenzivnije pružanje podrške zemljama u razvoju kako bi prevladale posljedice krize. Europsko vijeće je 20. lipnja 2022. Usvojilo zaključke o odgovoru “Team Europe” na globalnu nesigurnost u opskrbi hranom. Na nedavnom sastanku, ministri i ministrice su istaknuli nekoliko ključnih točaka. Bez ikakvog povoda ili opravdanja, agresivni rat Rusije protiv Ukrajine ima katastrofalne posljedice kako za ukrajinsko stanovništvo, tako i za cijeli svijet. Ova agresija dramatično je pogoršala već postojeću krizu u sigurnosti opskrbe hranom. Važno je istaknuti da su sankcije EU-a protiv Rusije pažljivo osmišljene kako ne bi negativno utjecale na hranu i poljoprivredne proizvode. Vijeće je pozvalo države članice da usko surađuju u rješavanju globalne nesigurnosti u opskrbi hranom, uz fokus na četiri područja djelovanja. Prvo, solidarnost je ključna, a to uključuje pružanje hitne pomoći i podršku kako bi se osigurala pristupačnost hrane za sve. Drugo, važno je poticati održivu proizvodnju, otpornost i transformaciju prehrambenih sustava kako bi se izbjegle buduće krize. Treće, trgovina treba biti olakšana putem pružanja pomoći Ukrajini u izvozu poljoprivrednih proizvoda različitim rutama, istovremeno podržavajući slobodnu svjetsku trgovinu. Na kraju, potrebno je osnažiti multilateralizam i pružiti snažnu podršku UN-ovoj Skupini za odgovor na globalne krize kako bi se koordinirali svjetski napori i djelovalo učinkovito (Vijeće Europske unije, 2023.).

Slika 5: Udio izvoza žitarica prema bogatstvu zemlje

Izvor: Vijeće Europske unije

4.5. Utjecaj rata na tržište SAD-a

Prema podacima Ministarstvo poljoprivrede Sjedinjenih Američkih Država (USDA, 2023.) u proteklom razdoblju, svjetska je pozornost bila usmjerena na Ukrajinu zbog sukoba koji ima utjecaj na cijeli svijet. Ovaj dugotrajni i nasilan sukob imao je znatan utjecaj na razne aspekte društva, uključujući gospodarstvo, geopolitiku i trgovinu. Jedno od područja koje je osjetilo posljedice ovog sukoba jest tržište Sjedinjenih Američkih Država (SAD). Rat u Ukrajini ima duboke i kompleksne implikacije za gospodarstvo SAD-a. Jedan od prvih izravnih utjecaja je na energetske sigurnost. Ukrajina je ključni tranzitni put za prijevoz ruskog plina prema Europi, a nestabilnost u regiji i prekidi opskrbe mogu dovesti do povećanja cijena energenata na svjetskom tržištu. SAD, kao jedan od najvećih potrošača energije, osjeća tu nestabilnost kroz povećanje cijena nafte i plina. To može negativno utjecati na potrošače, poduzeća i cijelo gospodarstvo, što rezultira smanjenom potrošnjom i usporavanjem ekonomskog rasta. Osim toga, rat u Ukrajini izazvao je geopolitičke napetosti između SAD-a i Rusije. SAD i Rusija već su bili u napetim odnosima, a ovaj sukob dodatno je produbio jaz između dviju zemalja. To je rezultiralo uvođenjem sankcija i protusankcija, što je poremetilo trgovinske tokove između SAD-a i Rusije. Sankcije su imale izravan utjecaj na određene sektore, poput energetike, financija i obrambene industrije. Američke tvrtke

koje su poslovale s Rusijom morale su se suočiti s ograničenjima i preprekama u izvozu i poslovanju, što je rezultiralo padom prihoda i gubitkom tržišta. Trgovina između SAD-a i Ukrajine također je pretrpjela posljedice rata. Prije sukoba, Ukrajina je bila važan trgovinski partner SAD-a, a bilateralna trgovina iznosila je nekoliko milijardi dolara godišnje.

Međutim, ratna situacija i nestabilnost doveli su do smanjenja trgovinskih tokova i prekida u opskrbi. To je posebno utjecalo na izvoz američkih proizvoda u Ukrajinu, poput strojeva, elektronike i poljoprivrednih proizvoda. Mnoge američke tvrtke suočile su se s poteškoćama u održavanju poslovnih veza i isporuci svojih proizvoda na ukrajinsko tržište. Ograničenja u prometu robe, povećana carinska tarifa i nestabilnost u regiji smanjili su povjerenje i potražnju za američkim proizvodima. To je rezultiralo padom izvoza i gubitkom tržišnog udjela za mnoge američke tvrtke. Osim toga, rat u Ukrajini stvorio je neizvjesnost među investitorima i tržišnim sudionicima. Ratna situacija, politička nestabilnost i strah od daljnjeg eskaliranja sukoba stvorili su nepovoljno poslovno okruženje. Investitori su oprezni u ulaganju u projekte u Ukrajini, a tržište kapitala suočilo se s volatilnošću i padom vrijednosti dionica. Ova nesigurnost i nestabilnost mogu se odraziti i na američko tržište, gdje investitori postaju oprezniji i povlače se iz rizičnijih ulaganja. Također, rat u Ukrajini ima posredne utjecaje na tržište SAD-a. Globalna ekonomska povezanost znači da su poremećaji u jednom dijelu svijeta često povezani s drugim dijelovima. Rat u Ukrajini izazvao je promjene na svjetskom tržištu, uključujući fluktuacije cijena sirovina, smanjenje globalne trgovine i promjene u konkurenciji između država. To može utjecati na američke industrije koje su izložene međunarodnoj konkurenciji, poput automobilske, elektroničke i kemijske industrije. Povećanje cijena sirovina može dovesti do povećanja troškova proizvodnje za američke tvrtke, što može rezultirati povećanjem cijena krajnjih proizvoda i smanjenjem konkurentnosti na globalnom tržištu. Ipak, valja istaknuti da su SAD uvelike ovisne o unutarnjoj proizvodnji i raznolikosti svojih tržišta (USDA, 2023.).

Sposobnost prilagodbe i preraspodjele izvoznih tržišta može pomoći američkim tvrtkama da smanje štetne učinke rata u Ukrajini. Također, SAD imaju snažan domaći potrošački sektor koji može pružiti podršku gospodarskom rastu unatoč vanjskim poremećajima. Unatoč tome što ruski napad na Ukrajinu odvija se nekoliko tisuća milja udaljeno od čak i najbližeg američkog grada, posljedice na ekonomiju bit će osjetne za milijune američkih kućanstava.

4.6. Utjecaj rata na hrvatsko tržište

Tijekom povijesti, gospodarstvo Hrvatske bilo je izloženo različitim utjecajima koji su usporavali njegov rast. Nakon pada socijalizma u 90-ima, Hrvatska se otvara prema tržišnom gospodarstvu te se upoznaje sa slobodom u konkurentnosti, poduzetništvu, te ponudom i potražnjom. Gospodarstvo Hrvatske bilo je oslabljeno zbog ratnih zbivanja, a nakon početka oporavka, suočilo se s globalnom financijskom krizom koja je zahvatila i samu Hrvatsku. Nakon početka krize 2008. godine, pokazatelji hrvatskog gospodarstva doživjeli su nepovoljne promjene koje nisu pogodovale daljnjem rastu. Došlo je do smanjenja BDP-a, pada robne razmjene, porasta inflacije, nezaposlenosti, itd. Gospodarska slika promijenila se na bolje nakon srpnja 2013. godine, kada je Hrvatska postala punopravna članica Europske unije (EU). Gospodarski razvoj započeo je, između ostalog, zahvaljujući financijskim potporama EU koje su imale cilj pomoći u smanjenju europske financijske krize među zemljama članicama, a najveći razvoj ostvaren je 2019. godine. Unatoč očekivanjima o rekordnim parametrima u gospodarskom razvoju, Hrvatsku je pogodila pandemija Covid-19 koja je zahvatila cijeli svijet. Nakon dvije godine od početka pandemije, gospodarstvo se počinje oporavljati, no ponovno nailazi na prepreku u 2022. godini kada izbija rat u Ukrajini.

Ova dva utjecaja nisu samo pogodila pojedina gospodarstva, već su imala globalni utjecaj na gospodarstva. Gospodarstvo Hrvatske je također pogođeno tim utjecajima, a najbolji pokazatelj je stopa inflacije koja je 2022. godine iznosila visokih 13,1%, dosegnuvši trenutno najvišu razinu otkako se provode mjerenja. Na globalnoj razini, pred kraj 2008. godine nastala je financijska kriza koja je imala utjecaj na gospodarstva diljem svijeta, uključujući i Hrvatsku.

Prema Mlikotiću (2010.), uzrok financijske krize zapravo leži u doktrinarnim i pragmatičnim rješenjima koja su već duže vrijeme prevladavala na Zapadu, iako se smatra da je pokretač bio slom tržišta drugorazrednih hipoteka u SAD-u. Na američkom tržištu već godinama je bio prisutan priljev inozemnog kapitala, što je rezultiralo razvojem visokorizičnih poslovnih praksi. Banke su imale veći obujam aktivnosti, uključujući zaduživanje i odobravanje kredita, a niske kamatne stope poticale su društvo na uzimanje kredita, poput stambenih., u razdoblju od 1994. do 2006. godine, cijene stanova u SAD-u su u prosjeku porasle za 200%, dok su banke počele ublažavati uvjete za dobivanje kredita. Cijene nekretnina na američkom tržištu dosegle su vrhunac u srpnju 2006. godine, a nakon nekog vremena doživjele su ozbiljan pad, koji je konačno rezultirao slomom tržišta drugorazrednih hipoteka u kolovozu 2007. godine, kako navodi Mlikotić (2010.). Razvijene zemlje industriju proizvodnje,

trgovinsko poslovanje i međunarodnu razmjenu, gospodarski rast počinju usporavati. Recesija pogađa i velike financijske institucije, a vrijednosti na burzama diljem svijeta padaju.

Gospodarska kriza se širi i do Hrvatske, uz usporavanje gospodarskih aktivnosti i međunarodne razmjene. Financijska kriza ima negativan utjecaj na industrijsku proizvodnju, maloprodaju, BDP i osobnu potrošnju. Izvoz Hrvatske također bilježi pad. Hrvatska narodna banka je uspjela zadržati nominalni godišnji rast domaćih kredita na 12% zahvaljujući svojim mjerama, iako je odobravanje kredita bilo gotovo zaustavljeno sredinom 2008. godine. Kamatne stope su porasle, posebno na kredite poduzećima, ali javnost je spriječila banke da prenesu cjelokupni teret rasta kamatnih stopa na dužnike. Vlada je tražila rebalans proračuna tri puta u roku od godine dana. Prvi rebalans proračuna donesen je krajem ožujka 2009. godine. Vlada je predvidjela smanjenje prihoda za 6,4% i rashoda za 4,3% u odnosu na proračun iz prosinca 2008. godine. BDP je pao za 6,7%, prihodi od poreza za dobit su se smanjili za 19%, a prihodi od PDV-a za 11%. S druge strane, javna potrošnja je porasla za 10,7%. Drugi rebalans proračuna dogodio se u srpnju 2009. godine, što je rezultiralo povećanjem deficita na 11 milijardi kuna, odnosno 3,4% BDP-a. Vlada je izdala trezorske zapise i okrenula se domaćim bankama kako bi financirala deficit. Kao rezultat toga, krediti središnjoj državi su porasli za 49%, a bankarski zajmovi državi su se povećali za 10 milijardi kuna u prvih 5 mjeseci 2009. godine. Treći rebalans proračuna uslijedio je samo 2 tjedna nakon drugog rebalansa. PDV stopa je povećana s 22% na 23%, uveden je krizni porez na dohodak i trošarine za mobilnu telefoniju. Vlada je očekivala prikupiti 1,2 milijarde kuna u 2009. godini ovim restrikcijama. Nakon nekoliko godina gospodarske krize, Hrvatska je postala punopravna članica Europske unije u srpnju 2013. godine. Članstvo u EU otvorilo je put Hrvatskoj za ishođenje bespovratnih sredstava putem financijskih omotnica koje EU dodjeljuje svojim državama članicama. Financijska pomoć od EU-a pomogla je Hrvatskoj da izađe iz gospodarske krize samo 2 godine nakon pristupanja EU-u. Hrvatska je kasnije postala članicom europodručja i Schengena, a sada teži članstvu u Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). Utjecaj rata u Ukrajini na globalnu razinu rezultirao je nestabilnošću cijena energenata, hrane i inflacije. Tržište je postalo nepredvidivo, a cijene su se na kraju povećale. Posebice su cijene energenata, poput nafte i njezinih derivata, bile pod utjecajem situacije. Tržište je tjednima bilo promjenjivo. Vlade diljem svijeta donosile su mjere kako bi spriječile daljnji rast cijena energenata i hrane, dok je inflacija dosegla maksimalne razine u nekim zemljama (Trading Economics, 2023).

Prema istraživanju Gazzani i Ferriani (2022.) cijene energenata su počele rasti sredinom 2021. godine zbog smanjene potražnje tijekom pandemije Covid-19. Neposredno prije početka rata u Ukrajini u veljači 2022. godine, cijene plina i električne energije u Europi su porasle za 115% i 237% (Gazzani i Ferriani, 2022.). Tijekom nastavka ratnih događaja, cijene energenata su i dalje rastuće. Prema istraživanju Feveile Adolfsen i sur. (2022.) samo dva tjedna nakon početka rata cijena nafte je porasla za otprilike 40%, ugljena za 130%, a plina za 180%. Čak krajem 2021. godine, nestabilnost cijena energenata je počela zbog izvještaja o mogućoj invaziji na Ukrajinu (Feveile Adolfsen i sur., 2022.). Europa ima visoku ovisnost o uvozu energenata iz Rusije. U 2020. godini, 23% sirove nafte i 43% prirodnog plina u Europu je uvezeno iz Rusije (Feveile Adolfsen i sur., 2022.).

Države poput Njemačke, Italije i zemalja istočne i srednje Europe posebno su ovisne o ruskom uvozu (Gazzani i Ferriani, 2022.). Prema mišljenju Butlera (2022.) Europa bi trebala pronaći nove alternativne izvore nafte, poput zemalja Bliskog istoka, u roku od godinu dana. Također, do 2024. godine, Europa bi trebala smanjiti uvoz plina iz Rusije za 2/3, a Katar se spominje kao glavni dobavljač plina (Butler, 2022.). Prosječna cijena nafte u zemljama članicama Organizacija zemalja izvoznica nafte u 2023. godini iznosila je oko 100,08 američkih dolara po barelu. Porast cijena energenata značajno je utjecao na globalne cijene hrane. U proteklim desetljećima, cijene hrane su polako rasle, ali u posljednjih pet godina taj rast je postao znatno intenzivniji. Iako je početak pandemije COVID-19 bio povezan s blagim rastom cijena hrane, očekivalo se da će se cijene stabilizirati nakon završetka pandemije i tijekom turističke sezone. Međutim, to se nije dogodilo, već je došlo do ekspanzije cijena, posebno nakon početka rata u Ukrajini.

U 2022. godini, cijene hrane porasle su za 3,5% zbog utjecaja klimatskih promjena. No, u SAD-u, cijene hrane su se drastično povećale u 2020. i 2021. godini, čak za 9,9% (USDA, 2023). U siječnju 2023. godine, SAD je zabilježio porast cijena jaja od više od 7% u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine, što je rezultat epidemije ptičje gripe. Predviđa se daljnji porast cijena jaja za 37,8% u 2023. godini (USDA, 2023). Također se očekuje porast cijena mesa, mliječnih proizvoda, masti i ulja, voća i povrća, šećera, žitarica i bezalkoholnih pića, pri čemu se najveći porast očekuje u kategoriji masti i ulja (16,7%) (Mbah i Wasum, 2022.).

Cijene hrane na globalnoj razini pokazuju porast prema Indeksu cijena hrane (FFPI) koji prati FAO (engl. *Food and Agriculture Organization*). Food price indeks je srednja vrijednost indeksa cijena hrane za kategorije mesa, mliječnih proizvoda, žitarica, povrća,

ulja i šećera. Godine 2005. Zabilježen je najniži FFPI od 67,4, dok je vrijednost FFPI u 2022. Porasla gotovo trostruko. Tijekom gospodarske krize 2008., FFPI je bio 117,5 i varirao je u sljedećim godinama. No, u ožujku 2022. FFPI je dosegnuo najvišu vrijednost u posljednjih 20 godina, iznoseći 159,7 (FAO, 2023). U 2022., FFPI je bio 143,7, što je povećanje u odnosu na 125,7 u 2021. (FAO, 2023). Sve kategorije hrane bilježe porast cijena. Prema Euronews (2023.), globalne cijene hrane povećale su se za 28% u 2022., ali su zabilježene blage fluktuacije, s padom od 1,9% u prosincu iste godine. To se pripisuje smanjenju cijena biljnog ulja, povećanoj proizvodnji soje u Južnoj Americi i nižim cijenama nafte (Euronews, 2023). Afričke države poput Kenije, Somalije i Etiopije suočavaju se s ekstremnom sušom, koja je dovela do gladi i gubitka života. Prema Eurostatu, porast cijena hrane u EU-u iznosio je 18,2% u prosincu 2022., dok je u europodručju bio 16,2% (Eurostat, 2023.).

Prije početka pandemije Covid-19 i rata u Ukrajini, sigurnost hrane na globalnoj razini već je bila izložena pritiscima. Situacija se dodatno pogoršala zbog sukoba i ratnih djelovanja. Europski parlament (EP) ističe da je visoka inflacija hrane ostala prisutna zbog nestabilnog okruženja i geopolitičkog konteksta, te je EU uložila značajna sredstva u suzbijanje kriznih učinaka (EP, 2023.). No, kao dugoročno rješenje za sigurnost hrane ističe se održivi poljoprivredno-prehrambeni sustavi (EP, 2023.). Globalni rast cijena hrane rezultirao je porastom broja ljudi koji se suočavaju s glađu, pri čemu više od 828 milijuna ljudi pati od gladi, dok je preko 2,3 milijarde ljudi (30% svjetske populacije) suočeno s nedostatkom hrane (EP, 2023.).

U europodručju, godišnja inflacija u siječnju 2022. godine dosegla je 3,5% u kategoriji hrane, alkohola i duhana, dok je za određene proizvode, poput kruha, porasla čak s 1,7% na 7,3% u roku od godinu dana (EP, 2023.). Rusija, zajedno s Ukrajinom, igra važnu ulogu kao najveći izvoznik nafte, plina i poljoprivrednih proizvoda u Europu. Rusija dominira u izvozu pšenice s udjelom od 34%, ječma s udjelom od 27%, kukuruza s udjelom od 17% te suncokretovog ulja s udjelom od 55% (EP, 2023.).

S obzirom na to da zemlje Bliskog Istoka i Afrike već godinama pate od problema nesigurnosti hrane i gladi, ove su izvozne aktivnosti od iznimne važnosti. Da bi se spriječilo daljnje pogoršanje situacije, EU nije uvela sankcije Rusiji u prehrambenom i poljoprivrednom sektoru, što je Rusija iskoristila za povećanje opsega svog izvoza. S druge strane, Rusija je pokušala smanjiti ukrajinski izvoz tako što je tijekom rata gađala poljoprivredne pogone u Ukrajini i blokirala izvoz iz Kijeva (EP, 2023.). Zahvaljujući inicijativama EU, Turske i Ujedinjenih naroda (UN), ukrajinski izvoz hrane nastavio se

odvijati, pri čemu je Ukrajina izvezla preko 18 milijuna tona žitarica, od čega je preko 50% izvezeno u zemlje u razvoju. Održavanje kontinuiteta izvoza hrane iz Ukrajine ključno je za ublažavanje problema nesigurnosti hrane na globalnoj razini. Važno je naglasiti da su sigurnost hrane i stabilnost cijena hrane povezane s geopolitičkim kretanjima i sukobima, što zahtijeva odgovarajuće mjere i suradnju među zemljama. EU i međunarodne organizacije nastoje pronaći održiva rješenja koja će osigurati dostatnu opskrbu hranom, posebno za najosjetljivije skupine stanovništva.

4.7. Utjecaj sankcija Europske unije na rusko gospodarstvo

Rusija je u veljači 2022. izvršila invaziju na Ukrajinu, što je rezultiralo nizom sankcija koje su nametnule Europska unija, Sjedinjene Američke Države i ostale zemlje. Sankcije su obuhvaćale ograničenja u ruskom financijskom sektoru, centralnoj banci te izvozu ugljena i nafte, uz opća ograničenja izvoza. Istovremeno, strane tvrtke su zbog vlastitih procjena rizika i pritiska javnosti dobrovoljno povukle svoje poslovanje s ruskog tržišta, što je značajno utjecalo na gospodarske izgleda Rusije. Ova procjena također pomaže u identifikaciji drugih mjera koje bi Europska unija trebala razmotriti kako bi pomogla u okončanju rata na Ukrajini. Međutim, iako su sankcije nametnute, njihovi učinci još uvijek ostaju nejasni s obzirom na kontinuiranje rata bez očiglednog kraja. Sankcije su tek nedavno, krajem 2022. godine, počele utjecati na sposobnost Rusije da generira prihode. Embargo na naftu Europske unije trebao bi stupiti na snagu krajem 2022. godine i očekuje se da će imati vidljivije učinke na platno bilancu i fiskalne račune Rusije. Unatoč tome, zahvaljujući strategiji “Tvrđava Rusija” i vještoj reakciji Ruske centralne banke, sankcije u financijskom sektoru nisu dovele do financijske krize u Rusiji onoliko koliko se očekivalo, što objašnjava manji nego predviđeni gospodarski pad (Hilgenstock i Ribakova, 2020.).

Međutim, šire rusko gospodarstvo osjetilo je utjecaj sankcija. Podaci za drugo i treće tromjesečje jasno pokazuju da su neki sektori, poput proizvodnje automobila i zrakoplovstva, teško pogođeni. Rusija je izuzetno ovisna o globalnim lancima vrijednosti za svoje investicijske kapacitete, a kontrole izvoza i povlačenje stranih tvrtki dodatno su smanjili potencijalni rast Rusije. Osim toga, povećanje odljeva mozgova smanjit će ljudski kapital zemlje, posebno u visokostručnim područjima. Prognoze o utjecaju na rusko gospodarstvo ove godine su izvorno bile vrlo pesimistične. No, prema procjenama Međunarodnog monetarnog fonda iz rujna 2022. godine, očekuje se kontrakcija od 3,4 posto. S obzirom na odvajanje Europske unije od Rusije na svim razinama, uključujući trajno odvajanje u energetske sektoru, Rusija gubi vrlo važnog ekonomskog partnera. Iako Rusija

može pronaći načine da ublaži neke učinke sankcija, ukupni gubitak gospodarske aktivnosti će vjerojatno biti trajan. Stvarne ekonomske posljedice možda se neće odmah manifestirati, ali sugeriraju da rusko gospodarstvo neće ograničiti sposobnost ruskog vodstva da podrži rat na Ukrajini. U tom pogledu, Europska unija ima još mnogo posla koje treba obaviti. Postoji opažanje da sankcije nisu imale značajan ekonomski utjecaj na Rusiju i stoga nisu oslabile njen kapacitet za nastavak rata u Ukrajini. Ova percepcija često se temelji na procjeni vanjskih računa Rusije. Međutim, treba imati realnija očekivanja jer se radi o rastućem tržištu s pretežno izvozom sirovina i godišnjim suficitom tekućeg računa od preko 120 milijardi dolara u 2021. godini prije uvođenja sankcija, što djelomično štiti Rusiju od značajnih vanjskih šokova (Hilgenstock i Ribakova, 2020.).

U stvari, tekući račun Rusije znatno se poboljšao u 2022. godini. Suficit za razdoblje siječanj-rujan iznosio je 198,4 milijarde dolara - što je otprilike 120 milijardi dolara više nego u istom razdoblju 2021. godine i više nego dvostruko u odnosu na prethodni rekord. Ovaj pozitivan trend može se objasniti na temelju dviju ključnih činjenica: visoke cijene glavnih ruskih izvoznih proizvoda i smanjenog uvoza od početka rata. Pretpostavljajući da se cijene proizvoda iz 2022. primjenjuju na izvozne količine ključnih roba za 2021., procjenjuje se da je prihod od izvoza Rusije do danas ove godine porastao za otprilike 120 milijardi dolara zbog rasta cijena. Prirodni plin najveći je doprinositelj ovom rastu cijena (preko 40 posto), a značajan doprinos dolazi i od ugljena, naftnih proizvoda i sirove nafte. Prema budućim cjenovnim prognozama za robe, očekuje se da će se rast cijena tijekom cijele 2022. godine zadržati na razini od tih 120 milijardi dolara. Budući da izvoz, posebno prirodnog plina, često podliježe dugoročnim ugovorima, ove procjene vjerojatno pretjeruju stvarni učinak. Međutim, one ukazuju na to da povećane cijene roba nadmašuju smanjenje izvoznih volumena (Mbah i Wasum, 2022.).

5. RASPRAVA

Geopolitika je postala ključni faktor u oblikovanju globalnih tržišta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, a sukob između Ukrajine i Rusije donosi dodatne napetosti na ovo tržište. U ovom poglavlju raspravljat ćemo o tome kako geopolitika utječe na globalno tržište na temelju analize prikazane u prethodnim tekstovima. Osim toga, istražiti ćemo posljedice ovog sukoba na zemlje Bliskog istoka, subsaharske Afrike i druge regije koje ovise o uvozu hrane. Nadalje, raspravljat će se o važnosti globalnih prehrambenih sustava i međunarodne trgovine u suočavanju s krizama i smanjenju rizika od nestašica hrane. Konačno, razmotrit će se implikacije povećanja izvoza pšenice iz drugih regija kako bi se nadomjestili prekidi izvoza iz Rusije i Ukrajine.

Sukob u Ukrajini izazvao je značajan rast cijena žitarica i biljnih ulja na globalnom tržištu. Cijene su dosegle rekordne visine, što je rezultiralo povećanim troškovima hrane. Posebno su pogođene zemlje Bliskog istoka i subsaharske Afrike koje se oslanjaju na rusku i ukrajinsku pšenicu za svoju prehrambenu sigurnost. Prekidi u izvozu iz crnomorske regije i visoke cijene dodatno destabiliziraju prehrambenu sigurnost u tim regijama. Međutim, očekuje se da će globalna potražnja za pšenicom biti zadovoljena jer će druge zemlje, poput Australije, Indije i Sjedinjenih Američkih Država, povećati svoj izvoz kako bi nadomjestile nedostatak koji su ostavile Rusija i Ukrajina. Ovo naglašava važnost raznolikosti izvora opskrbe i međunarodne trgovine u prehrambenom sektoru. Napetosti izazvane sukobom u Ukrajini ukazuju na važnost globalnih prehrambenih sustava i međunarodne trgovine u suočavanju s krizama i smanjenju rizika od nestašica hrane. Prekidi u izvozu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz određenih regija mogu se nadoknaditi izvozom iz drugih regija, ali to zahtijeva veću suradnju u međunarodnoj trgovini. Odbacivanje poziva na prelazak na plansko gospodarstvo ili autarkiju je ključno jer bi to samo pogoršalo prehrambenu sigurnost u zemljama Globalnog Juga.

Rusija se ističe kao vodeći izvoznik pšenice i gnojiva na globalnoj razini, dok Ukrajina zauzima prvo mjesto kao najveći izvoznik suncokretovog ulja i četvrti najveći izvoznik kukuruza. Njihov udio u izvozu pšenice, kukuruza, suncokretovog ulja i gnojiva kontinuirano je rastao tijekom proteklog desetljeća. Ove dvije zemlje su gotovo utrostručile udio u izvozu pšenice i suncokretovog ulja na dinamičnim tržištima, dok se udio u izvozu kukuruza povećao čak sedam puta. Izvoz gnojiva ostao je relativno stabilan. Rusija i Ukrajina izvoze velike količine poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u širok spektar

zemalja diljem svijeta. Pšenica i kukuruz izvoze se u više od stotinu zemalja, dok se suncokretovo ulje izvozi u 166 zemalja. Glavna tržišta izvoza pšenice su Egipat i Turska, dok su Kina, Nizozemska, Španjolska i Egipat glavna tržišta izvoza kukuruza. Što se tiče suncokretovog ulja, najveća tržišta izvoza su Indija i Kina. Mineralna gnojiva iz Rusije i Ukrajine također se izvoze u velik broj zemalja, s Brazilom, Sjedinjenim Američkim Državama i Kinom kao glavnim odredištima.

6. ZAKLJUČAK

Geopolitika ima značajan utjecaj na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, a sukob između Rusije i Ukrajine dodatno je pogoršao napetosti na tom tržištu. Cijene poljoprivrednih proizvoda su porasle, a prekidi u izvozu iz crnomorske regije povećali su rizike u vezi s prehrambenom sigurnošću. Globalni prehrambeni sustavi i međunarodna trgovina igraju ključnu ulogu u ublažavanju ovih rizika i osiguravanju stabilne opskrbe hranom. Važno je da se nastavi diversifikacija izvora opskrbe i jačanje suradnje među zemljama kako bi se osigurala prehrambena sigurnost u regijama koje su najviše pogođene prekidima izvoza. Izvoz pšenice, kukuruza, suncokretovog ulja i gnojiva iz Rusije i Ukrajine igra značajnu ulogu na globalnom tržištu. Njihov udio u izvozu ovih proizvoda kontinuirano raste, a broj izvoznih tržišta i raznolikost izvoznih struktura ukazuju na važnost ove regije u globalnom prehrambenom sektoru. Međutim, ovisnost o ovim zemljama kao glavnim izvorima opskrbe donosi i određene rizike u kontekstu geopolitičkih napetosti. U zaključku, geopolitički sukob između Rusije i Ukrajine ima značajan utjecaj na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Rast cijena, prekidi u izvozu i destabilizacija prehrambene sigurnosti u određenim regijama naglašavaju važnost globalne suradnje i diversifikacije izvora opskrbe. Upravljanje rizicima i jačanje otpornosti prehrambenih sustava ključni su za osiguranje stabilne opskrbe hrane i smanjenje negativnih posljedica sukoba na globalno tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Geopolitički sukobi, kao što je sukob između Rusije i Ukrajine, mogu izazvati poremećaje u opskrbi, povećati cijene i destabilizirati prehrambenu sigurnost u različitim dijelovima svijeta. Ovo ukazuje na potrebu za međunarodnom suradnjom i koordinacijom kako bi se ublažili rizici i održala stabilnost na globalnom tržištu.

Učinak geopolitičkih sukoba na globalno tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda ima višestruke aspekte. Prvo, poremećaji u opskrbi izvoznih zemalja, poput Rusije i Ukrajine, mogu rezultirati manjkom određenih proizvoda na globalnom tržištu, što dovodi do povećanja cijena i nestašica. To posebno utječe na zemlje koje su ovisne o uvozu hrane i čije prehrambene sigurnosti ovise o određenim izvorima opskrbe. Drugo, visoke cijene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda mogu imati negativan utjecaj na siromašnije zemlje i skupine stanovništva koje su već ranjive. Rast cijena hrane može dovesti do povećanja siromaštva, prehrambenih nestašica i lošeg prehrambenog statusa. To dalje može izazvati socijalne nemire i destabilizaciju u određenim regijama. Treće, geopolitički sukobi mogu

izazvati prekide u lancu opskrbe, posebno u područjima koja su ovisna o određenim tržištima ili dobavljačima. To može stvoriti nestabilnost i nesigurnost za poljoprivredne proizvođače, trgovce i potrošače diljem svijeta. Kako bi se nosili s ovim izazovima, globalni prehrambeni sustavi i međunarodna trgovina igraju ključnu ulogu. Diversifikacija izvora opskrbe, jačanje regionalnih i međunarodnih trgovinskih veza te promicanje transparentnosti i suradnje među zemljama važni su koraci prema osiguranju stabilnosti na globalnom tržištu. Također je važno ulagati u lokalne poljoprivredne kapacitete i poticati održivu poljoprivredu kako bi se smanjila ovisnost o uvozu i povećala otpornost prehrambenih sustava. Uzimajući u obzir kompleksnost geopolitičkih sukoba i njihov utjecaj na globalno tržište poljoprivrednih prehrambenih proizvoda, potrebno je razmotriti i neke druge ključne aspekte.

Održiva poljoprivreda, zaštita okoliša i klimatske promjene imaju značajan utjecaj na globalno tržište. Geopolitika može utjecati na poljoprivrednu proizvodnju na različite načine. Na primjer, političke odluke i trgovinske politike zemalja mogu utjecati na tarife, kvote i regulacije uvoza i izvoza poljoprivrednih proizvoda. To može dovesti do promjena u protoku robe, trgovačkim sporovima i političkim napetostima koje mogu poremetiti tržište i stabilnost opskrbe.

Klimatske promjene također imaju značajan utjecaj na globalno tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Ekstremni vremenski uvjeti, poput suša, poplava ili uragana, mogu negativno utjecati na poljoprivrednu proizvodnju i smanjiti dostupnost hrane. Geopolitika može odrediti razinu prilagodbe na klimatske promjene i sposobnost zemalja da se suoče s njima.

Održiva poljoprivreda također igra važnu ulogu u kontekstu geopolitike i globalnog tržišta. Promicanje praksi održive poljoprivrede, kao što su zaštita tla, očuvanje vode, smanjenje upotrebe pesticida i podrška malim poljoprivrednim proizvođačima, može osigurati dugoročnu stabilnost i sigurnost opskrbe. Također je važno spomenuti ulogu međunarodnih institucija, kao što su Svjetska trgovinska organizacija (WTO) i Organizacija za hranu i poljoprivredu (FAO), u promicanju stabilnosti na globalnom tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Ove institucije igraju ključnu ulogu u pregovorima, usklađivanju trgovinskih pravila i osiguravanju jednakih uvjeta za sve sudionike na tržištu.

Geopolitika ima značajan utjecaj na globalno tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Sukobi, trgovinske politike, klimatske promjene i održiva poljoprivreda svi su faktori koji utječu na stabilnost i sigurnost opskrbe hranom. Stvaranje ravnoteže između

nacionalnih interesa, suradnje među zemljama i održivih praksi poljoprivrede ključno je za osiguranje stabilnosti na globalnom tržištu.

7. POPIS LITERATURE

1. Andrijanić, I. (2001.): Vanjska trgovina : kako poslovati s inozemstvom. Mikrorad, Zagreb.
2. Berković, S. (2006.): Diplomacija i diplomatska profesija. Urban-Media, Dubrovnik.
3. Berrige, G. R. (2005): Diplomacy: Theory and practice. Palgrave Macmillian, United States.
4. Berrige, G. R. i James, A. (2003.): A Dictionary of Diplomacy. Palgrave Macmillian, United States.
5. Berridge, K. C. (2001). Reward learning: Reinforcement, incentives, and expectations. In D. L. Medin (Ed.), *The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory*, Vol. 40, pp. 223–278). Academic Press.
6. Butler (2022.): War impacts Butler faculty member, 05. rujan 2023.
7. Bogomolov, A. i Lytvynenko, O. (2012.), *A Ghost in the Mirror: Russian Soft Power in Ukraine The Aims and Means of Russian Influence Abroad Series A Ghost in the Mirror: Russian Soft Power in Ukraine*.
8. Euronews (2023.): Oil prices, 05. rujan 2023.
9. Eurostat (2023.): Food price monitoring tool, 05. rujan 2023.
10. European Parliament (2023.): EU trade and investment relations with Ukraine and with Russia before Russia's illegal invasion of Ukraine in 2022., 05. rujan 2023.
11. Feveile Adolfsen, J. i sur. (2022.): The impact of the war in Ukraine on euro area energy markets, European Central Bank, 05. rujan 2023.
12. Ferriani, F. i Gazzani, A. G. (2022.): The Impact of the War in Ukraine on Energy Prices: Consequences for Firms' Financial Performance. SSRN.
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2023): Homepage, 05. rujan 2023.
14. Hilgenstock, B. and E. Ribakova (2022.): Countering economic coercion: How can the European Union succeed?' Policy Brief, Foundation for European Progressive Studies (FEPS), 05. rujan 2023.
15. Hrvatska narodna banka (2022.): Utjecaj rata u Ukrajini na inflaciju potrošačkih cijena , 05. rujan 2023.

16. Katan, L. i sur. (2018.): Structural modeling of the financial support for the Ukrainian agrarian sector. *Investment Management and Financial Innovations*. 15. 199-211. 10.21511/imfi.15(3).2018.17.
17. Kolesnyk, T. i sur. (2018.), Ensuring the sustainable development of the Ukrainian agrarian sector in conditions of globalization. *Problems and Perspectives in Management*. 16. 245-258.
18. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022.): *Ukrajina, Hrvatska enciklopedija*, 05. rujan 2023.
19. Lovrić, A. (2021). Rusko-Ukrajinski odnosi: od suživota u totalitarizmu do rata. *Polemos*, XXIV (49), 67-86.
20. Mbah, R. E. i Wasum, F. (2022.): Russian-Ukraine 2022 War: A Review of the Economic Impact of Russian-Ukraine Crisis on the USA. *Advances in Social Sciences Research Journal*. 9. 144-153. 10.14738/assrj.93.12005.
21. Mlikotić, S. (2010.): Globalna financijska kriza - uzroci, tijek i posljedice. *Pravnik*, 44 (89), 83-94.
22. Mykhailova, L. i suradnici (2018.): Sustainable development of the Ukrainian agrarian sector: perspectives and challenges. *Problems and Perspectives in Management*. 16. 28-39. 10.21511/ppm.16(3).
23. Olszanski, T. A. i Wierzbowska-Miazga, A. (2001.): Ukraine and Russia: mutual relations and the conditions that determine them; The Republic of Belarus or the Belarussian Republic? OSW Study 3/2001. UNSPECIFIED, Warsaw.
24. Radić, G. (2015.): *Gospodarska diplomacija, diplomacija budućnosti*. *Svarog*, (10), 75-81).
25. Reuters (2022.): What happened in 2022? The year in review - from Russia-Ukraine war to U.S. midterms, 05. rujan 2023.
26. Staničić, M. (2000.): Globalno gospodarstvo i globalizacija, *Ekonomski pregled*, 51, 9-10, 918-927.
27. Stapić, S. (2022.): Hrana je u Hrvatskoj skuplja nego u ostatku EU-a, a s obzirom na naše navike i na sve što se događa nemamo prevelikih razloga za optimizam, *Slobodna Dalmacija*, 05. rujan 2023.
28. Tolušić, Z. (2007.): *Tržište proizvoda i usluga*. Poljoprivredni fakultet, Osijek.
29. Trading Economics (2023.): *Ukraine Inflation Rate*, 05. rujan 2023.
30. UN Comtrade Database (2023): *The world's most comprehensive global trade data platform*. 05. rujan 2023.

31. USDA (2022.): Ukraine Agricultural Production and Trade, 05. rujan 2023.
32. Vijeće Europske unije (2023): Infografika – Objašnjenje izvoza ukrajinskih žitarica, 05. rujan 2023.
33. Wiebe, K. i sur. (2015.): Climate change impacts on agriculture in 2050 under a range of plausible socioeconomic and emissions scenarios. *Environmental Research Letters* 10(8).
34. World Integrated Trade Solutions (2018.): Top Exporters and Importers by country 2018., 05. rujan 2023

8. SAŽETAK

Diplomski rad *Utjecaj geopolitike na globalno tržište poljoprivredno prehrambenih proizvoda* analizira utjecaj geopolitike na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Geopolitičke okolnosti, kao što su sukob i kriza u Ukrajini, imaju značajan utjecaj na ekonomske tokove, trgovinske odnose i sigurnost poslovanja. Rad ispituje kako politički sukobi, sankcije, trgovinske restrikcije i promjene u odnosima s Rusijom utječu na tržište poljoprivrednih proizvoda u Ukrajini. Analiza pokazuje da geopolitika stvara nesigurnost, smanjuje investicije i potražnju te može dovesti do pada cijena i razvoja gospodarske krize. Posebna pažnja posvećuje se trgovinskim ograničenjima, gubitku tržišta bivšeg Sovjetskog Saveza te posljedicama sukoba na istoku Ukrajine. Osim toga, rad naglašava važnost praćenja geopolitičkih trendova i trgovinskih odnosa kako bi se razumjelo stanje na globalnom tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Razumijevanje ovih faktora ključno je za donošenje informiranih odluka u poslovanju i planiranju razvoja ukrajinske poljoprivrede.

Ključne riječi: globalno tržište, poljoprivredno prehrambeni proizvodi, Ukrajina, sukob, trgovinski odnosi, geopolitika, trgovinska ograničenja

9. SUMMARY

Master's Thesis: *The Impact of Geopolitics on the Global Market of Ukrainian Agri-Food Products* analyzes the influence of geopolitics on the global market of Ukrainian agri-food products. Geopolitical circumstances, such as the conflict and crisis in Ukraine, have a significant impact on economic flows, trade relations, and business security. The thesis examines how political conflicts, sanctions, trade restrictions, and changes in relations with Russia affect the agricultural product market in Ukraine. The analysis demonstrates that geopolitics creates uncertainty, reduces investments and demand, and can lead to price drops and economic crises. Special attention is given to trade limitations, the loss of markets in the former Soviet Union, and the consequences of the conflict in eastern Ukraine. Furthermore, the thesis highlights the importance of monitoring geopolitical trends and trade relations to understand the state of the global market of agri-food products. Understanding these factors is crucial for making informed decisions in business and planning the development of Ukrainian agriculture.

Key words: global market, agricultural food products, Ukraine, conflict, trade relations, geopolitics, trade restrictions

10. POPIS SLIKA

Slika 1: Izvoz pšenice, kukuruza, suncokretovog ulja i gnojiva na svjetskom tržištu	16
Slika 2: FAO indeksi cijena.....	18
Slika 3: Zemlje s kritično visokim rizikom	19
Slika 4: Udio Rusije i Ukrajine u svjetskoj opskrbi izabranih sirovina u 2020. godini	20
Slika 5: Udio izvoza žitarica prema bogatstvu zemlje	23

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Diplomski rad

Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Sveučilišni diplomski studij, smjer Agroekonomika

Utjecaj geopolitike na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno prehrambenih proizvoda

Kristijan Drinković

Sažetak: Diplomski rad Utjecaj geopolitike na globalno tržište poljoprivredno prehrambenih proizvoda analizira utjecaj geopolitike na globalno tržište ukrajinskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Geopolitičke okolnosti, kao što su sukob i kriza u Ukrajini, imaju značajan utjecaj na ekonomske tokove, trgovinske odnose i sigurnost poslovanja. Rad ispituje kako politički sukobi, sankcije, trgovinske restrikcije i promjene u odnosima s Rusijom utječu na tržište poljoprivrednih proizvoda u Ukrajini. Analiza pokazuje da geopolitika stvara nesigurnost, smanjuje investicije i potražnju te može dovesti do pada cijena i razvoja gospodarske krize. Posebna pažnja posvećuje se trgovinskim ograničenjima, gubitku tržišta bivšeg Sovjetskog Saveza te posljedicama sukoba na istoku Ukrajine. Osim toga, rad naglašava važnost praćenja geopolitičkih trendova i trgovinskih odnosa kako bi se razumjelo stanje na globalnom tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Razumijevanje ovih faktora ključno je za donošenje informiranih odluka u poslovanju i planiranju razvoja ukrajinske poljoprivrede.

Rad je izrađen pri: Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Mentor: prof.dr.sc. Tihana Sudarić

Broj stranica: 46

Broj grafikona i slika: 5

Broj tablica: 0

Broj literaturnih navoda: 34

Broj priloga: 0

Jezik izvornika: hrvatski

Ključne riječi: globalno tržište, poljoprivredno prehrambeni proizvodi, Ukrajina, sukob, trgovinski odnosi, geopolitika, trgovinska ograničenja

Datum obrane: 19. rujan 2023.

Stručno povjerenstvo za obranu:

1. prof.dr.sc. Ružica Lončarić, predsjednica
2. prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor
3. doc.dr.sc. David Kranjac, član

Rad je pohranjen u: Knjižnica Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Sveučilištu u Osijeku, Vladimira Preloga 1.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agricultural Biotechnology Sciences Osijek
University Graduate Studies, Agroecconomics

Graduate thesis

The influence of geopolitics on the global market of Ukrainian agricultural food products

Kristijan Drinković

Summary: Master's Thesis: The Impact of Geopolitics on the Global Market of Ukrainian Agri-Food Products analyzes the influence of geopolitics on the global market of Ukrainian agri-food products. Geopolitical circumstances, such as the conflict and crisis in Ukraine, have a significant impact on economic flows, trade relations, and business security. The thesis examines how political conflicts, sanctions, trade restrictions, and changes in relations with Russia affect the agricultural product market in Ukraine. The analysis demonstrates that geopolitics creates uncertainty, reduces investments and demand, and can lead to price drops and economic crises. Special attention is given to trade limitations, the loss of markets in the former Soviet Union, and the consequences of the conflict in eastern Ukraine. Furthermore, the thesis highlights the importance of monitoring geopolitical trends and trade relations to understand the state of the global market of agri-food products. Understanding these factors is crucial for making informed decisions in business and planning the development of Ukrainian agriculture.

Thesis performed at: Faculty of Agricultural Biotechnology Sciences Osijek

Mentor: PhD Tihana Sudarić, Full professor

Number of pages: 46

Number of figures: 5

Number of tables: 0

Number of references: 34

Number of appendices: 0

Original in: Croatian

Key words: global market, agricultural food products, Ukraine, conflict, trade relations, geopolitics, trade restrictions

Thesis defended on date: September 19, 2023

Reviewers:

1. Prof. PhD.Sc. Ružica Lončarić, president
2. Prof. PhD.Sc. Tihana Sudarić, Full professor, mentor
3. Assoc. PhD.Sc. David Kranjac, member

Thesis deposited at: Library, Faculty of Agricultural Biotechnology Sciences Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Vladimira Preloga 1.